

Centrumplan Mosaïque

Een probleeminventarisatie naar de
aanwezigheid van
Conventionele Explosieven

W. van den Brandhof, MA
– 31 januari 2012

Inhoudsopgave:

1. INLEIDING.....	4
1.1. AANLEIDING	4
1.2. DOELSTELLING	4
1.3. UITVOERING	4
1.4. OVERZICHT RELEVANTE ARCHIEVEN	5
2. INVENTARISATIE VAN BRONNENMATERIAAL.....	6
2.1. LITERATUUR / GEMEENTEARCHIEVEN / ARCHIEF AVG	6
2.1.1. Defence Overprint.....	6
2.1.2. Literatuur en archief AVG	6
2.1.3. Gemeentearchief Bergen	8
2.2. VERMELDINGEN DAILY LOGS 2ND TACTICAL AIR FORCE	9
2.3. LUCHTFOTO'S TWEEDE WERELDOORLOG	10
2.4. RUIMRAPPORTEN EOOD EN MIJNENKAARTEN	12
2.4.1. MORA's / WO's	12
2.4.2. Resultaten.....	12
2.4.3. Mijnenkaarten.....	16
2.5. RESULTATEN ARCHIEFONDERZOEK MILITAIRE ARCHIEVEN.....	16
2.5.1. 575 serie.....	16
2.5.2. M.M.O.D. / M.O.D.	17
2.6. RESULTATEN ARCHIEFONDERZOEK BUITENLANDSE ARCHIEVEN.....	18
2.7. RESULTATEN ARCHIEFONDERZOEK NATIONAAL ARCHIEF	18
3. CONTRA-INDICATIES	21
3.1. IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE GRAAFWERKZAAMHEDEN	21
3.2. AFWEGING.....	22
4. BEOORDELEN VAN HET BRONNENMATERIAAL.....	23
4.1. BEPERKINGEN BRONNEN.....	23
4.2. VERMOEDELIJKE HOEVEELHEID AANWEZIGE CONVENTIONELE EXPLOSIEVEN	23
5. LEEMTEN IN DE KENNIS	24
6. CONCLUSIE EN ADVIES.....	25
6.1. CONCLUSIE.....	25
6.2. ADVIES	25
6.2.1. ALGEMEEN ADVIES	25
6.2.2. STAPPEN VERVOLGTRAJECT	25
7. BRONNENMATERIAAL	27
8. LITERATUUR.....	28
9. GEBRUIKTE AFKORTINGEN.....	29
Bijlage I:	BRL-OCE richtlijnen horizontale afbakening verdachte gebied
Bijlage II:	Het verdachte gebied
Bijlage III:	Mora's / WO's
Bijlage IV:	Gegevens gemeentearchief
Bijlage V:	Mijnenkaarten
Bijlage VI:	Gegevens Mijn- en Munitie Opruimingsdienst

Distributielijst

- AVG Geoconsult Heijen BV
- AVG Milieutechniek Heijen BV
- Gemeente Bergen (L)

© W. van den Brandhof MA AVG Geoconsult Heijen BV januari 2012

Dit document is bestemd voor de opdrachtgever.

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze rapportage mag worden veelevoudig, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. (Artikel 16 Auteurswet 1912). Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

AVG Geoconsult Heijen BV aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid van de door haar uitgebrachte adviezen.

Voor informatie, vragen of suggesties:

AVG Geoconsult Heijen BV- De Grens 7-NL-6598-DK-Heijen

Tel 0485-512439 Fax 0485-514805

Website: www.explosievenopsporing.com / www.uxo.eu

E-mail: info@explosievenopsporing.com

<i>Opdrachtgever</i>	<i>Aannemer</i>	<i>Rapport</i>	<i>Goedgekeurd door:</i>	<i>Vrijgegeven door:</i>	<i>Versie</i>
Gemeente Bergen (L)	AVG Geoconsult Heijen BV Postbus 160 6590 AD Gennep	1162045	Sr. OCE- deskundige G.H.J. Doreleijers	Ing. J. Bakker	Definitief
<i>Opgesteld voor</i>	<i>Opgesteld door</i>	<i>Naam</i>	<i>Paraaf</i>	<i>Paraaf</i>	<i>Datum</i>
Gemeente Bergen (L)	W. van den Brandhof MA (historicus)	Centrumplan Mosaïque			31 januari 2012

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

De gemeente Bergen (L) heeft AVG opdracht verleend om een probleeminventarisatie naar de aanwezigheid van conventionele explosieven uit te voeren voor het project 'Centrumplan Mosaïque' te Bergen. De werkzaamheden kunnen als volgt worden gedefinieerd: enerzijds zal de N271 worden heringericht, daarnaast wordt de winkelstructuur gedifferentieerd door middel van de bouw van nieuwe winkelgebouwen.

Het onderzoeksgebied (paars omlijnd)

1.2. Doelstelling

Het doel van het historisch onderzoek is om aan de hand van een breed scala aan historisch feitenmateriaal een zo genuanceerd mogelijk beeld te verkrijgen m.b.t. het onderzoeksgebied in de Tweede Wereldoorlog. Aan de hand van deze gegevens wordt een antwoord gegeven op de vraag of en zo ja in welke delen van het onderzoeksgebied er sprake is van een verhoogd risico op het aantreffen van conventionele explosieven. Het onderzoek resulteert in een horizontale afbakening van het verdachte gebied door middel van GIS kaartmateriaal en het advies om het onderzoek onder reguliere omstandigheden uit te voeren, of vervolgstappen te zetten in de vorm van een probleemanalyse en risicoanalyse.

1.3. Uitvoering

De probleeminventarisatie is uitgevoerd door de wetenschappelijk medewerker van AVG Geoconsult Heijen BV, dhr. W. van den Brandhof, MA (historicus) en stond onder toezicht van de explosievendeskundige van AVG Geoconsult Heijen BV, dhr. G.H.J. Doreleijers (Senior OCE-deskundige). Dhr. P.P.M. Gieben was verantwoordelijk voor het vervaardigen van het GIS kaartmateriaal.

1.4. Overzicht relevante archieven

Wij hebben in kader van dit onderzoek gebruik gemaakt van de volgende documenten:

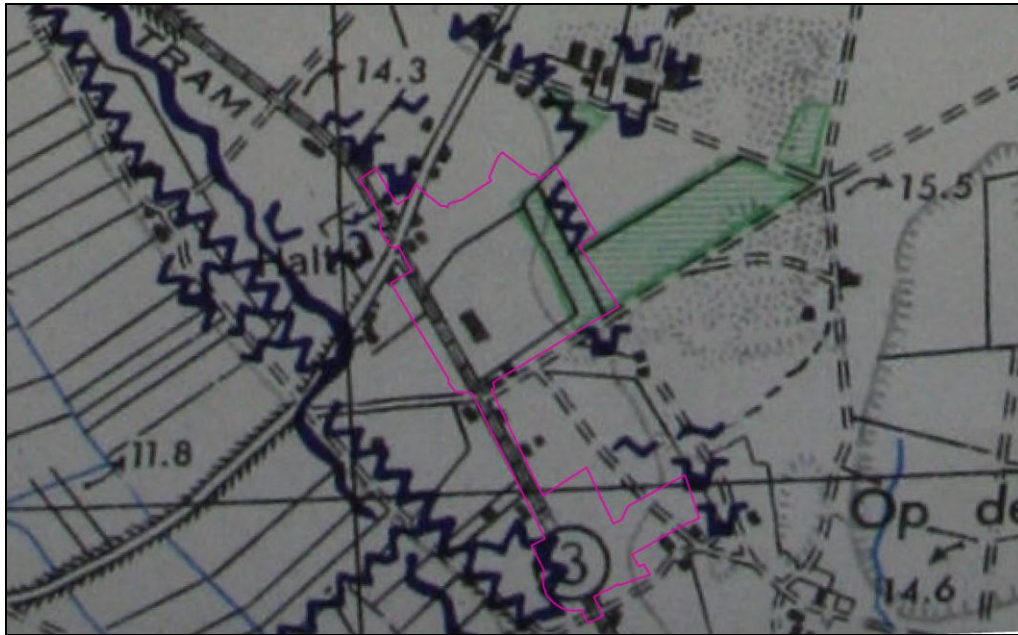
- Een belangrijke informatiebron zijn de Semi Statische Archiefdiensten (SSA) van het Ministerie van Defensie te Rijswijk. In dit militaire archief worden gegevens van de Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (M.M.O.D.) en de Mijnopruimingsdienst (M.O.D.) bewaard. Documenten van de M.M.O.D. en de M.O.D. zijn in die zin belangrijk, dat informatie wordt gegeven over locaties waar in de eerste jaren na de oorlog explosieven lagen en welke typen het betrof;
- In het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te 's-Gravenhage liggen Nederlandse gevechtsverslagen uit de meidagen van 1940. Het NIMH beschikt tevens over kopieën van gevechtsverslagen uit Amerikaanse en Britse archieven. Daarnaast ligt in dit archief een grote verzameling boeken en inlichtingen van het verzet uit de oorlogsjaren, alsmede gegevens over vliegtuigcrashes;
- In het archief van het Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EODD) te Soesterberg beschikt men over de ruimgegevens van conventionele explosieven sinds jaren '70 tot heden. Deze meldingen stonden voorheen bekend als MORA's en sinds de jaren '90 als WO's. Aan de hand van deze documenten kan worden vastgesteld waar in het verleden conventionele explosieven zijn geruimd en welke typen het betrof. Een andere belangrijke bron van informatie is de uitgebreide collectie (gedigitaliseerde) mijnenkaarten. Deze geven inzicht in de hoeveelheid gelegde, geruimde en vermiste mijnen;
- Een wezenlijk onderdeel van het historisch onderzoek vormt de luchtfotoanalyse. Bij de luchtfotoanalyse wordt uit een drietal belangrijke archieven geput: het luchtfotoarchief van de Afdeling Speciale collecties van de Universiteit van Wageningen, het luchtfotoarchief van het Kadaster te Zwolle en The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, RCAHMS) in Schotland. Doorgaans kan met behulp van deze drie archieven een goede dekking van het onderzoeksgebied worden verkregen. Een luchtfotoanalyse is altijd beperkt in de zin dat er sprake is van een momentopname. Aan de hand van luchtfoto's kan nooit een volledig beeld worden verkregen over alle aanwezige stellingen, loopgraven, bominslagen e.d.;
- Het gemeentearchief is een belangrijke bron voor onderzoek naar de aanwezigheid van conventionele explosieven. In het gemeentearchief zijn gegevens van de Luchtbeschermingsdienst (LBD) terug te vinden, al leert de praktijk dat één en ander de tand des tijds soms niet goed heeft doorstaan. Daarnaast zijn in gemeentearchieven documenten met betrekking tot de ruiming van conventionele explosieven in de jaren '40, '50 en '60 en oorlogsschaderapporten aanwezig;
- AVG beschikt over Britse documenten uit The National Archives, voorheen bekend als het Public Record Office te Kew (Londen). Daarnaast heeft AVG een uitgebreid archief met krantenartikelen, literatuur en Brits primair bronnenmateriaal;
- In het Nationaal Archief zijn gegevens van de Hulpverleningsdienst ondergebracht. De Hulpverleningsdienst was de voorganger van de Explosieven Opruimings Dienst Defensie. Daarnaast bevindt zich hier documentatie van verschillende verzetsgroepen, alsmede gegevens van Nederlandse Luchtbeschermingsdiensten. AVG maakt, afhankelijk van de aard van het onderzoek, gebruik van (delen van) deze archieven.

2. Inventarisatie van bronnenmateriaal

2.1. Literatuur / gemeentearchieven / archief AVG

2.1.1. Defence Overprint

Defence Overprints werden gedurende de Tweede Wereldoorlog ingetekend naar aanleiding van luchtfoto-interpretaties door geallieerde deskundigen op dit gebied. In het AVG archief werd één relevante *Defence Overprint* van het onderzoeksgebied aangetroffen:

Defence Overprint

Op de bovenstaande *Defence Overprint* d.d. 14-02-1945 zijn in en nabij het onderzoeksgebied diverse wapenopstellingen ingetekend. Dit betreft volgens de geallieerde benaming respectievelijk:

- *Communication trenches* (loopgraven);
- *Weapon Pits* (wapenopstellingen).

Uit de bovenstaande afbeelding wordt duidelijk, dat het onderzoeksgebied zich in de directe nabijheid van een ter verdediging ingerichte sector (onderdeel frontlinie) bevond. Een klein gedeelte van een Duitse loopgraaf valt net binnen het onderzoeksgebied.

2.1.2. Literatuur en archief AVG

Document bombardementen en verongelukte vliegtuigen

In het document 'bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945' werd de volgende vermelding aangetroffen:

24 mei 1943

Lancaster Mk I W4919 SR-A van het No. 101 squadron bij Bergen neergestort.

Deze crash komt ook in het verliesregister 1939-1945 van de Studiegroep Luchtoorlog (SGLO) / het NIMH voor.

Literatuur:

AVG heeft relevante lokale literatuur met betrekking tot het onderzoeksgebied geraadpleegd. Het betreft de volgende publicatie:

- *De Gemeente Bergen door Oorlogsgeweld geteisterd 1944-1945* (Afferden 1995);
- *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950: een herinnering in foto's* (1975).

De strijd in de meidagen van 1940 beperkte zich hoofdzakelijk tot de Maas bij Afferden. Hier sneuvelden tien Nederlandse militairen. Een nog groter aantal Duitsers kwam om het leven.¹

In het hoofdstuk 'Bergen en Aijen in de frontlinie' van het boek *De Gemeente Bergen door Oorlogsgeweld geteisterd* wordt ingegaan op oorlogsgelateerde gebeurtenissen: 'Toen de operatie Market Garden niet het verwachte resultaat opleverde begon voor de inwoners van Bergen en Aijen een rampzalige periode, die zou duren vanaf september tot de algehele evacuatie op 7 januari 1945. Het ergste waren de voortdurende beschietingen met granaten. De eerste zijn in september al op verschillende plaatsen ingeslagen. Het gefluit van de afgeschoten projectielen zou spoedig een bekend geluid worden voor de bewoners van het frontgebied...In het laatste kwartaal van 1944 was er sprake van een benarde situatie. Onze rustige Maas werd de scheidslijn tussen de elkaar bestrijdende legers. Aan beide zijden lagen de bewapende troepen die elkaar dag in dag uit beschoten met granaten en kanonvuur'.

Rijdt door de gemeente Bergen, een verzameling van dorpen, die zich over een lengte van 27 Kilometer langs de Maas uitstrekken. Daar heeft de bevolking in den afgelopen winter weken lang in de kelders geleefd. Maar hoe! Ze moesten zich bijna als vliegen tegen de zolders van de kelders aanplakken, want boven hun hoofd gierden de granaten, en beneden hen kwam het water opzetten van de inundatie, zoodat het water over de vloeren van de kelders golfde. Aan het hoofd van die ge-

Bron: ons vrije Nederland d.d. 04-08-1945

Eén van de doelwitten van de geallieerde artillerie was de kerktoren, die door de Duitsers als observatiepost werd gebruikt. Zoals uit foto's van kort na de Tweede Wereldoorlog blijkt, liep Bergen veel oorlogsschade op.²

De inwoners van Bergen werden op 07-01-1945 via Duitsland naar de noordelijke en oostelijke provincies geëvacueerd. Toen zij terugkeerden troffen zij vele onherstelbaar beschadigde huizen aan. Er waren op veel plaatsen vernielingen aangebracht en op landerijen werden landmijnen aangetroffen.

¹ Film "Afferden in de Tweede Wereldoorlog" (juni 2010) van Stichting Dorpsarchief Afferden.

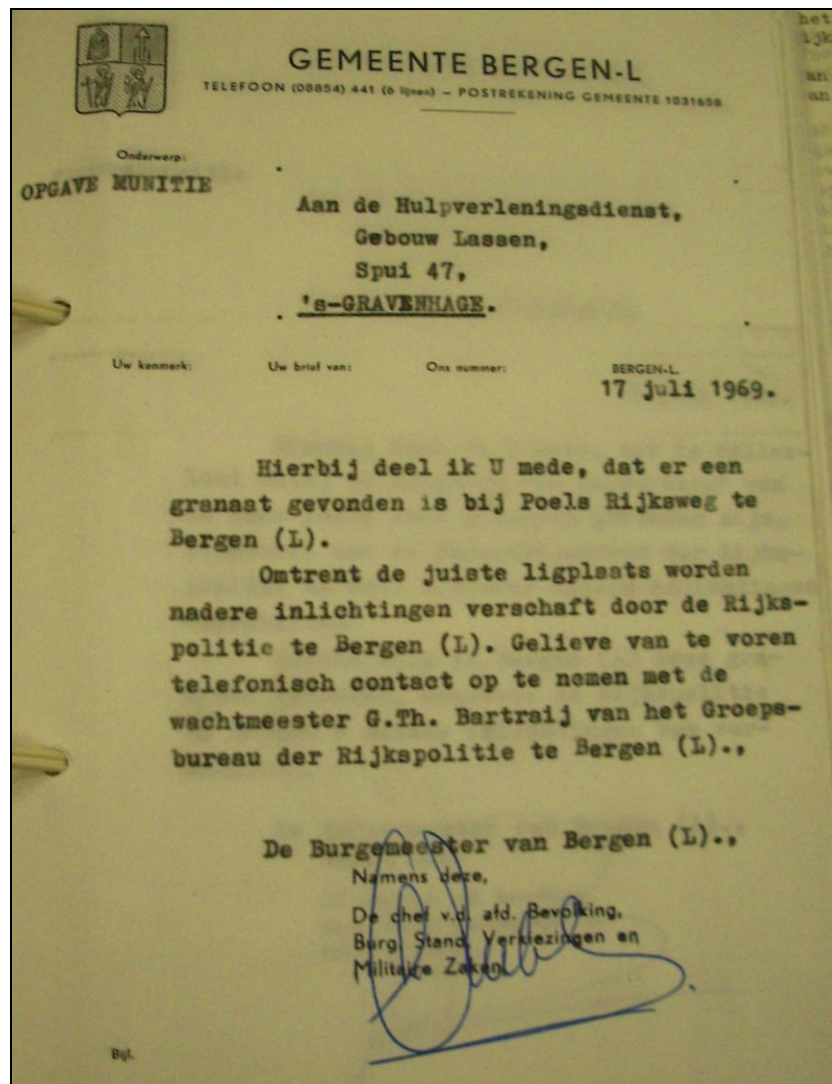
² M. Blondel, *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950: een herinnering in foto's* (1975) 205.

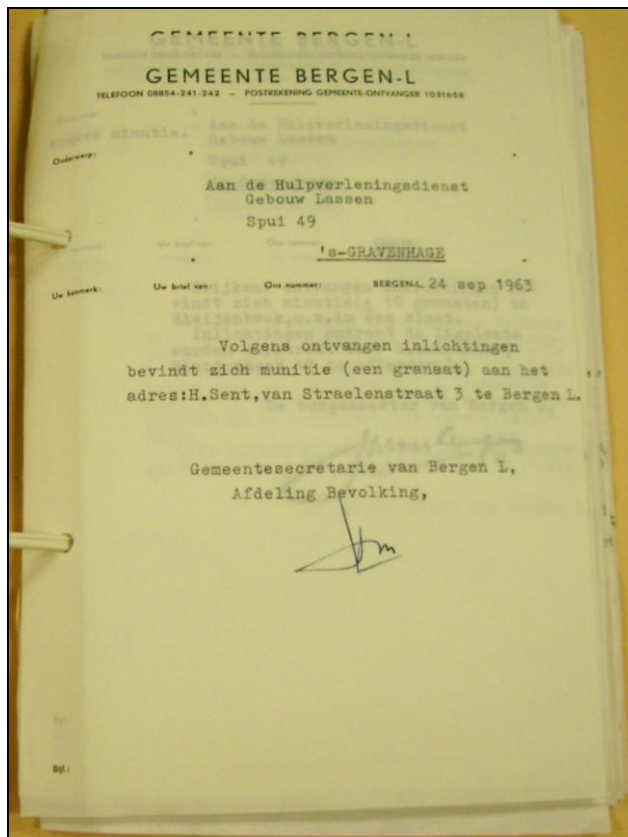
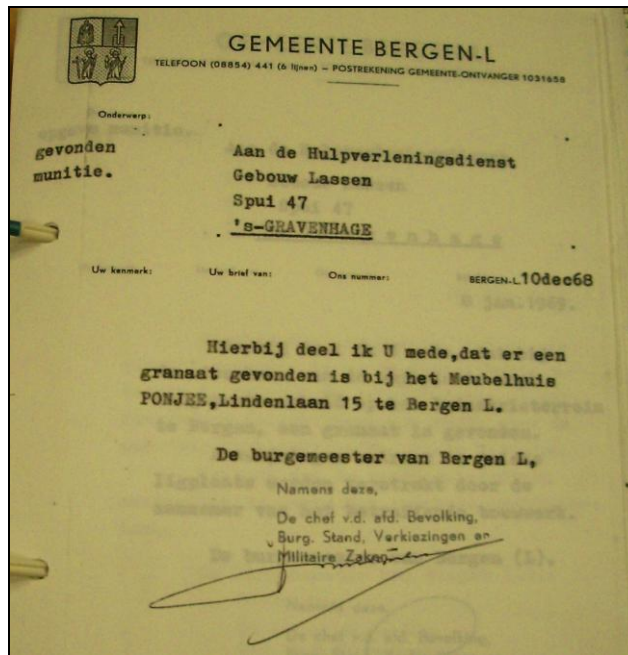
2.1.3. Gemeentearchief Bergen

In kader van de probleeminventarisatie heeft AVG het gemeentearchief van Bergen (L) geraadpleegd. Het betrof de onderstaande dossiers:

Inventarisnr.	Omschrijving
1.71 (000006)	Herbouw van door oorlogsgeweld vernielde panden
1.71 (000006)	Oorlogsschade. Herstel van wegen
1.71 (000011)	Oorlogsschade boerderijen en andere gebouwen
1.75 (000213)	Voorschriften, rapporten, oorlogsperiode
1.782 (007973)	Organisatie luchtbeschermingsdienst
1.782 (007980)	Rapporten van de luchtbeschermingsdienst
1.783 (008134)	Gevaarlijke stoffen. Ruiming explosieven Tweede Wereldoorlog
1.783 (008135)	Gevaarlijke stoffen. Ruiming explosieven Tweede Wereldoorlog
1.844.8 (000480)	Oorlogsschade door vliegtuigbommen
1.844.8 (008189)	Oorlogsschade aan panden door bominslagen

Het onderzoek leverde de volgende gegevens op (zie tevens bijlage IV):

2.2. Vermeldingen Daily Logs 2nd Tactical Air Force

In de Daily Logs van de 2nd Tactical Air Force, afkomstig uit The National Archives (UK) werden geen relevante vermeldingen betreffende het onderzoeksgebied aangetroffen.

2.3. Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog

Bij de volgende drie instellingen werden de luchtfoto-collecties geraadpleegd:

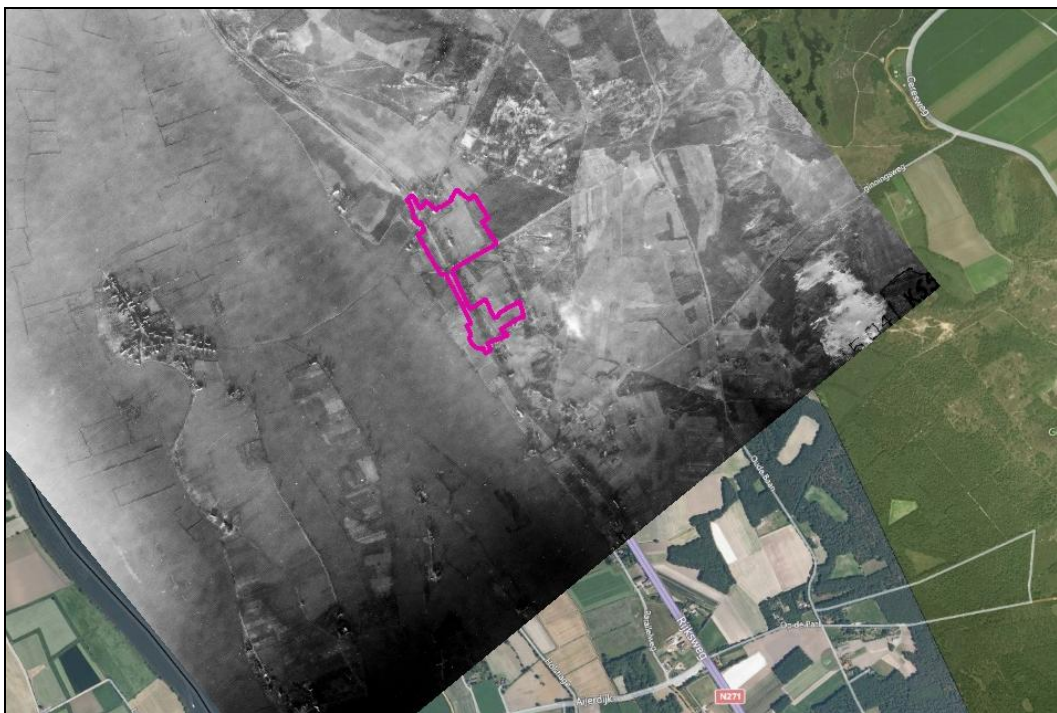
- Het Kadaster te Zwolle;
- De Universiteit van Wageningen, afdeling Speciale Collecties;
- The Aerial Reconnaissance Archives (RCAHMS) – UK.

Bij de Universiteit Wageningen zijn geen luchtfoto's van het onderzoeksgebied in de Tweede Wereldoorlog aanwezig.

Bij het Kadaster te Zwolle werd één luchtfoto d.d. 03-12-1944 aangetroffen. Deze luchtfoto is door middel van GIS gepositioneerd en vervolgens geanalyseerd. De luchtfoto geeft een goed beeld van het onderzoeksgebied in de frontlinie.

Bij The Aerial Reconnaissance Archives werden drie luchtfoto's geselecteerd:

- 1944 oktober 24, sortie 4/1481, frame 3077;
- 1944 november 26. sortie 4/1319, frame 4025;
- 1944 november 29, sortie 16/1432, frame 3090.

Luchtfoto d.d. 29-11-1944.

Hoog water in de periode 29-11-1944 / 03-12-1944

2.4. Ruimrapporten EODD en mijnenkaarten

2.4.1. MORA's / WO's

AVG heeft de MORA's / WO's, dat wil zeggen ruimrapporten van conventionele explosieven, geraadpleegd bij de EODD. Een ruimrapport wordt opgemaakt naar aanleiding van de vondst van één of meerdere conventionele explosieven. Het komt in de praktijk geregeld voor dat locaties alleen globaal worden vermeld in de MORA's / WO's; soms zijn de rapporten onder de verkeerde gemeentenaam ondergebracht. AVG heeft in kader van het onderzoek getracht een zo compleet mogelijk beeld te verkrijgen van de ruimingen ter plaatse van of in de nabijheid van het onderzoeksgebied. Gezien de versnipperde aard van het EODD-archief, kan echter geen garantie worden gegeven dat het overzicht compleet is. Er kan bovendien sprake zijn van redepositie: de conventionele explosieven zijn in een dergelijk geval aangetroffen op een locatie anders dan de oorspronkelijke vindplaats, bijvoorbeeld omdat een boer ze naar de rand van zijn akker heeft verplaatst, of naar zijn boerderij heeft meegenomen.

2.4.2. Resultaten

Rood = melding onderzoeksgebied

Blauw = omgeving onderzoeksgebied

Groen = alleen globale locatie bekend. Zou onderzoeksgebied kunnen betreffen

Zwart = niet direct relevant in kader van onderzoek

MORA / WO nummer	Locatie	Resultaat
19710875	J. Lucassen. Rijksweg 31 Bergen	1 brisantgranaat (25 pond)
19710988	W. Smits. Rijksweg 29 Bergen	1 brisantgranaat
19720025	G. Laemers. Siebengewaldseweg 157 Bergen	1 granaat

19720092	Werkzaamheden aan de Siebengewaldseweg. Gemeente Bergen	Niet meer te vinden (zou één granaat hebben betroffen)
19720588	Dhr. H. Riswick, Daem van Kekenstraat 10 Bergen	2 brisantgranaten
19720858	Dhr. J. Urselmann. Rijksweg 39 Bergen	1 granaat
19721107	L. J. Weijs. Rijksweg 60 Bergen	1x 2 cm granaat, 2x 3 inch granaten
19721710	Th. Cox. Rijksweg 28 Bergen	1 brisantgranaat
19721857	Rijksweg te Bergen bij KM-paal 103-300	1 pantsergranaat
19730825	Langs Rijksweg Nijmegen-Venlo, gemeente Bergen. In bouwland	1 brisantgranaat 3.7 inch
19731219	Langs weg Lindenlaan te Nieuw-Bergen	1 sb nr. 119
19731550	Urzelman. Rijksweg 39 Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch, 1 brisantpantsergranaat van 75 mm, 1 brisantpantsergranaat van 6 pond
19732955	Siebengewaldseweg Nieuw-Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch
19740350	Fam. Maas. Siebengewaldseweg 149 te Bergen	1 brisantgranaat van 25 pond met sb nr. 117
19742173	Pieter Breughelstraat 58, gemeente Bergen	1 vernietigingslading 3 kilo (Duits)
19750161	Nieuwe bungalow van dhr. Knoops aan de Siebengewaldseweg. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat 3.7 inch m/sb
19750348	Lindelaan (zandpad) te Bergen	1 lichtgranaat van 2 inch mortier
19750447	Bij afgebrande boerderij Siebengewaldseweg. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat 3.7 inch m/sb
19751999	Siebengewaldseweg (in bouwland) gemeente Bergen	1 brisantgranaat 3.7 inch m/sb
19760098	Omgeploegd stuk land aan Siebengewaldseweg. Gemeente Bergen	1 rookgranaat van 25 pond (leeg)
19760215	Rijksweg, Bergen de Papeter	1 brisantgranaat 3.7 inch m/sb
19770675	Siebengewaldseweg in bos. Gemeente Bergen. Ligplaats ook bekend bij wachmeester Stevens	Explosief niet meer te vinden
19772469	Siebengewaldseweg 101 in bouwland. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch m/mtb incpl
19780034	Theeuwen. Rijksweg 26. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch m/tb (verschoten)
19780640	Siebengewaldseweg 104. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch m/mtb incpl
19780849	In het bos langs de Siebengewaldseweg tussen Bergen en Siebengewald	3 brisantgranaten van 3.7 inch m/tsb incompleet verschoten 1 pantsergranaat van 6 pond verschoten
19801436	Siebengewaldseweg 141 gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant mtb
19801460	Bouwland fam. Pauwels Siebengewaldseweg 145 gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant mtb
19802845	Siebengewaldseweg 141 gemeente Bergen	1 rookgranaat van 25 pond leeg
19803224	Langs Siebengewaldseweg nabij bosperceel. Gemeente Bergen	Mora is zelfde als mora 803028 (dubbel gemeld)
19803521	Siebengewaldseweg, gemeente Bergen. Bedreigd gebied: bouwland	1 brisantgranaat van 3.7 inch m/mtb
19803972	Hr. Maas. Siebengewaldseweg 148 gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch (verschoten) met afgebroken mtb
19810903	Naast de Rijksweg. Kilometer 107.6. 2 meter in de rechterberm (zie situatieschets). Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 25 pond m/sb no. 119 (niet verschoten)
19821227	Siebengewaldseweg 127. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch m/mtb incpl
19821318	Siebengewaldseweg 127. Gemeente Bergen	2 brisantgranaten van 3.7 inch m/mtb incpl 1 brisantgranaat van 25 pond m/sb no 117
19830388	Fam. Knoops Siebengewaldseweg 131a. Gemeente Bergen	1 pistoolgranaat van 27 mm m/sb AZ 1570 (niet verschoten)
19831079	Siebengewaldseweg. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 25 pond z/sb verschoten
19831220	Tankstation aan de Rijksweg. Gemeente	1 BB van 7.5 cm

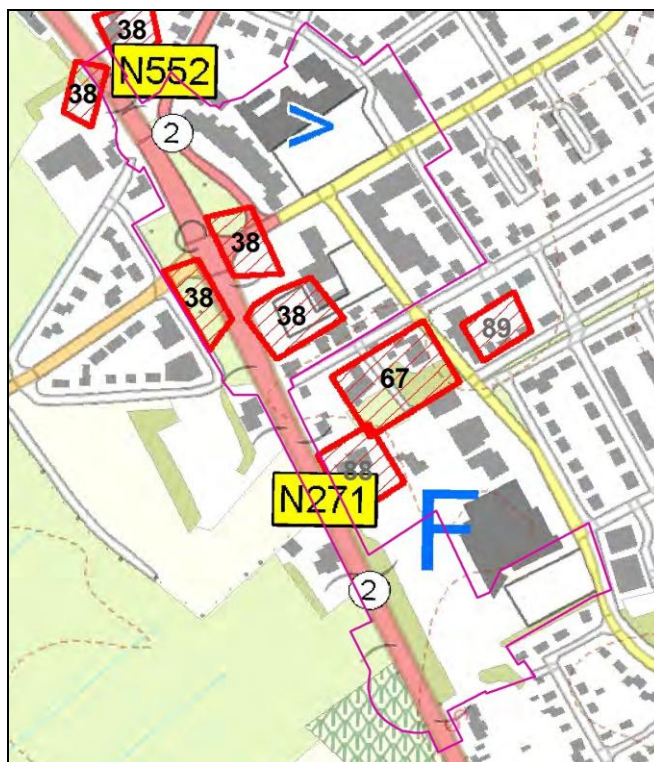
	Bergen	
19832739	In een weiland aan Rijksweg 271 (Nijmegen-Venlo). Gemeente Bergen	1 fosfor rubber bom van 30 lbs
19833582	Rijksweg 42. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 25 pponder m/sb no 119
19834052	Siebangewaldseweg 59 Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch m/tb verschoten
19841638	Bouwland achter perceel Siebangewoudseweg. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant mtb
19843208	Zuidelijk van de Siebangewaldseweg ter hoogte van de paardebaan. Gemeente Bergen	43 brisantgranaten van 5 cm mortier (Duits) 1 kop van Panzerschreck 1 pantsergranaat van 6 pponder
19850310	Siebangewaldseweg gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 10.5 cm m/sb AZ1 verschoten
19851129	Op een perceel bosgrond aan de Rijksweg. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3 inch mortier m/sb no 152/162
19860408	Siebangewaldseweg 141 op erf. Gemeente Bergen. Zit klem in freesmchine	1 brisantgranaat van 3.7 inch met gedeelte mtsb verschoten
19860699	Rijksweg bij kapelletje. Kilometerpaal 91-2. Gemeente Bergen. Begraven tegen noordelijke muurtje van kapel (halverwege)	1 sb no 117
19861387	Kilometerpaal 104.6 Rijksweg 771. Gemeente Bergen	1 3 inch mortier niet verschoten
19861839	Siebangewaldseweg 131A. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 2 cm m/sb verschoten 1 pantserbrisantgranaat van 2 cm verschoten
19862826	Inrit Siebangewaldseweg 145. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch met mtb no 208
19863035	D. van Kekenstraat 10. Gemeente Bergen. Ligt op bouwland	1 brisantgranaat van 5.5 inch met sb 117/119 verschoten
19870063	Zoekactie Horsterbeek. Gemeente Bergen	Het terrein afgezocht mbv Ferex (12 x 35 = ca. 425 m2) uitslagen uitgegraven
19870777	Daem. van Kerkenstraat 10. Gemeente Bergen. Bedreigd gebied: bouwland achter boerderij	1 rookgranaat van 25 pponder met restant ontsteker verschoten zonder rookpotten
19882806	Siebangewaldseweg t.o. perceel 127. Gemeente Bergen. Bijzonderheden: tussen rijbaan en fietspad.	2 brisantgranaten van 3.7 inch m/mtb verschoten
19883446	Kerkstraat. Aan de rand van weiland. Gemeente Bergen	1 rookgranaat van 25 pponder
19891171	Siebangewaldseweg 104. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch met MTB 208 / 209
19893559	Bij fam. Koops. Siebangewaldseweg 135. Gemeente Bergen	8 staartstukken van 3 inch mortier 4 restanten SB nummer 152 6 brisantgranaten van 2 cm m/sb
19893611	Siebangewaldseweg 9. Gemeente Bergen. Bedreigd gebied: Accountants Kantoor Bernards	Ca. 20 stuks klein kaliber munitie 1 brisantgranaat van 3.7 inch m/MTB verschoten
19893890	Siebangewaldseweg t.h.v. 145. Gemeente Bergen. Bedreigd gebied: in bouwland	1 brisantgranaat van 3.7 inch M/MTB
19901155	Siebangewaldseweg Nieuw-Bergen t/o perceel 131. Gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant ontsteker verschoten
19901810	Bij veldschuur langs Rijksweg Venlo Nijmegen. Gemeente Bergen	1 brisantpantsergranaat van 7.5 cm m/BB
19902627	Siebangewaldseweg. Gemeente Bergen	2 rookgranaten van 25 pponder verschoten met restant tsb 221 serie
19911270	Langs de Rijksweg Nijmegen-Venlo.. Zandpad 'Rijksweg 49'. Granaat is gevonden bij het graven van een sleuf ten bate van kabelverlenging	1 brisantgranaat van 2 inch mortier met sb no 161 1 restant zt. z (D)
19912636	Rijksweg N271. Gemeente Bergen. Bedreigd gebied: berm, t.h.v. 101.7. Aangetroffen bij graafwerkzaamheden PTT	4 brisantgranaten van 3.7 inch met restant ontsteker (verschoten)

19922466	Rijksweg to perceel 11 Bergen	1 brisantgranaat van 8 cm mortier (Duits) met ontsteker verschoten
19930671	Siebegewaldseweg 55, gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 3,7 inch met restant mtb (verschoten)
19930744	Rijksweg N271 Venlo-Nijmegen. Kilometerpaal 100.1	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant MTB (verschoten)
19950024	Siebegewaldseweg gemeente Bergen	1 brisantgranaat van 25 ponder m/sb nr 119 verschoten
19952593	Kerkstraat 8. Gemeente Bergen. Bedreigd gebied: pastorie	1 anti tank brisantgranaat van PIAT
19970204	Aan de Rijksweg nummer 33 achter in de schuur. Bergen	1 schroot (contragewicht) 1 brisantgranaatpatroon 20 mm
19970815	Rijksweg 46 Bergen	1 brisantgranaat van 25 ponder met restant sb no 117 verschoten
19980918	Siebegewaldseweg 104 Bergen. Bedreigd gebied: akker	1 brisantgranaat van 3.7 inch restant MTSB no. 207/208 verschoten
19990296	Siebegewaldseweg Bergen. Bedreigd gebied: fietspad	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant MTSB
20000171	Jeroen Boschstraat 4 Bergen. Bedreigd gebied: sporthal	1 brisantgranaat van 8 cm mortier met wzg 38, niet verschoten
20000535	Bouwterrein Rijksweg Bergen	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant MTB
20000582	Sint Petrusstraat Bergen. Bedreigd gebied: nieuwbouw	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant ontsteker verschoten
20000602	Rijksweg Bergen. Bedreigd gebied: bouwterrein	Afgedaan op UO 20000648 (zelfde locatie)
20000631	Rijksweg Bergen. Bedreigd gebied: bouwterrein	Zie 20000648
20000648	Rijksweg Bergen. Bedreigd gebied: bouwplaats	7 brisantgranaten van 3.7 inch met restant ontsteker verschoten
20000704	Rijksweg Bergen. Bedreigd gebied: bouwterrein	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant ontsteker. Bijzonderheden: op deze locatie zijn al meerdere bg van 3.7 inch aangetroffen
20000719	Ten noordoosten van de splitsing Rijksweg N271 / Siebegewaldseweg Bergen [bouw woonzorgcomplex. N.B. dit moet Maasduinen Staete Vlamertsehof 1 betreffen, zoals blijkt uit het feit dat onder andere op de locatie van de geplande waterpartij explosieven werden gevonden]. VZA verkorte procedure. Bedreigd gebied: bouwterrein. Assistentie verleend door AVG	Zoekactie verkorte procedure op 18 + 19 april 2000. Voortzetting ZA in mei/juni 2000. Aangevonden: 2 brisantgranaten van 3.7 inch met restant ontsteker, verschoten. Tevens 1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant mtb verschoten, 1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant ontsteker verschoten, 1 brisantgranaat van 3.7 inch met tb 208 / 209, verschoten (GB), 1 brisantgranaat 3.7 inch met restant mtb verschoten.
20001670	Kerkstraat. Bergen. Bedreigd gebied: weiland	1 brisantgranaat van 3.7 inch verschoten met restant ontsteker
20001994	Rijksweg 40 Bergen. Bedreigd gebied: bosrand	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant ontsteker verschoten
20002377	Rijksweg N72 t.h.v. hm-paaltje 101.2. Bergen	1 brisantgranaat van 8 cm mortier met restant Wgr Z
20011906	Siebegewaldseweg 141 Bergen. Bedreigd gebied: schuur	1 brisantgranaat van 40 mm met rest sb niet verschoten
20020215	Siebegewaldseweg 37 [30 = doorgestreept] Bergen	1 scherfhandgranaat no. 36 M (GB)
20030256	De Vlamert Bergen. Bedreigd gebied: loods gemeente	1 gevechtslading van 15 cm raket m/sb
20030970	Murseltseweg 1a Bergen. Bedreigd gebied: bouwkaavel	15x afvuurpatroon Duits 22x aanvalshandgranaat nr. 39 7x seinpatroon van 26.5 mm
20031371	Vlamertsehof 259 Bergen. Bedreigd gebied: achtertuin	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant ontsteker verschoten
20031374	Vlamertsehof 52 Bergen. Bedreigd gebied: woonwijk / nieuwbouw	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant ontsteker verschoten
20032016	Vlamertsehof Bergen. Bedreigd gebied: bouwterrein	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant tijdbuis 207/208 verschoten

20050073	Zuidkant van de tuin op de Vlammertsehof 52 (is nieuwe wijk) te Bergen. Bedreigd gebied: woning	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant mechanische tijdbuis verschoten
20071923	Siebangewaldseweg Bergen. Bedreigd gebied: bosperceel	1 brisantgranaat van 3.7 inch met restant MTB no 207/208 verschoten

2.4.3. Mijnenkaarten

Er waren op landmijnen verdachte gebieden en mijnevelden respectievelijk in en nabij het onderzoeksgebied aanwezig (zie de onderstaande afbeelding):

Verdachte gebieden in het onderzoeksgebied. Bron afbeelding: archief EODD.

Er werd in het op landmijnen verdachte gebied 38 (bestaande uit verschillende deelvelden) gezocht naar een onbekend aantal Riegel-mijnen en S-mijnen. Er werden geen mijnen aangetroffen.

Veld 67 was een mijneveld (bestaande uit verschillende deelvelden), dat echter niet direct in het onderzoeksgebied lag. Hier waren respectievelijk 45 Riegel-mijnen 43 en 48 Riegel-mijnen 43 gelegd. Er werden in totaal 93 Riegelmijnen 43 geruimd, wat betekent alle mijnen na de Tweede Wereldoorlog werden verwijderd.

2.5. Resultaten archiefonderzoek Militaire Archieven

2.5.1. 575 serie

In kader van het onderzoek werd bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te 's-Gravenhage het inventaris van het 575-archief ('Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan bureau inlichtingen Londen (collectie 575)' geraadpleegd.

In de betreffende collectie bevindt zich het volgende document met betrekking tot Bergen:

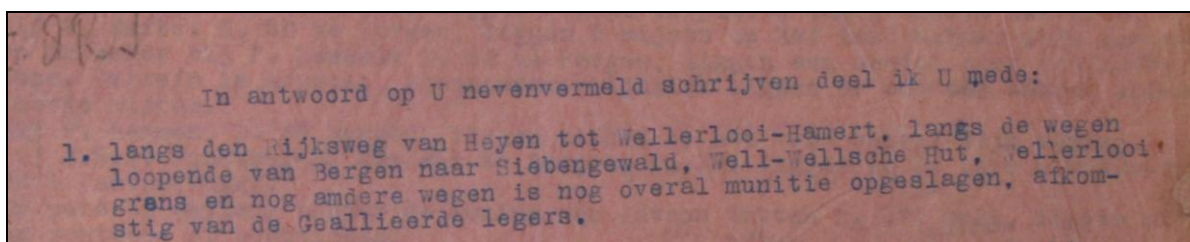
- 254. 29-11-1944 E/217/44. Artillerieopstellingen bij Wellerlooi, Aaien en Bergen (Limburg).

Dit document kon niet wordt ingezien als gevolg van het feit dat het 575-archief momenteel wordt gedigitaliseerd en derhalve niet toegankelijk is. Wij adviseren onze opdrachtgever om deze documenten in een later stadium alsnog te raadplegen.

2.5.2. M.M.O.D. / M.O.D.

Om een zo compleet mogelijk beeld te verkrijgen van de oorlogshandelingen in het onderzoeksgebied is een bezoek gebracht aan de Semi Statische Archiefdiensten van het Ministerie van Defensie (SSA-MvD) te Rijswijk.

Hier werden stukken ingezien van de Mijn en Munitie Opruimingsdienst (M.M.O.D) en de Mijnopruimingsdienst (M.O.D.) uit het archief van het Hoofdkwartier van de Koninklijke Landmacht (HKKL). De correspondentie heeft de volgende gegevens opgeleverd (zie tevens bijlage VI):

Munitieopslag langs wegen te Siebengewald

2.6. Resultaten archiefonderzoek buitenlandse archieven

Uit diverse vermeldingen blijkt, dat de regio Bergen door geallieerde artillerie onder vuur werd genomen. Dit betrof onder andere Medium geschut:

(a) Brs
BERGEN E8235
The br at 819548 has been blown.

Sitrep 1800 hrs 27 Nov.
A Sqn : Mov of enemy and civs observed throughout the day in BERGEN area, particularly at 818352 and windmill 823343. In the afternoon sqn mortars engaged the windmill and a farm 500 yds SOUTH of it - hits were observed in the tgt area. Area 818352 was also engaged but results could not be observed.
Disposns - SHQ and res Armd C Tps 795360. Carrier Tp 808340. Two carrier tps and Armd C Tp 805347 (one of these carrier tps at 807344 at night).
B Sqn - Regt res 666429. C Sqn - Regt res 741353
HQ Sqn - 709377 RHQ 790356 318 LAA + NTR

45 2030 3 Recce Regt. castle, area if that fails op called off.
Mov of enemy men and vehs obs throughout the day/area of BERGEN and on main rd behind it, at 1145 a large open car mov NORTH stopped at 828356 and moved off again to 821368 when it was saluted by man on rd. in the afternoon 3" mortars and A/tk guns engaged targets in the BERGEN ~~area~~ area.

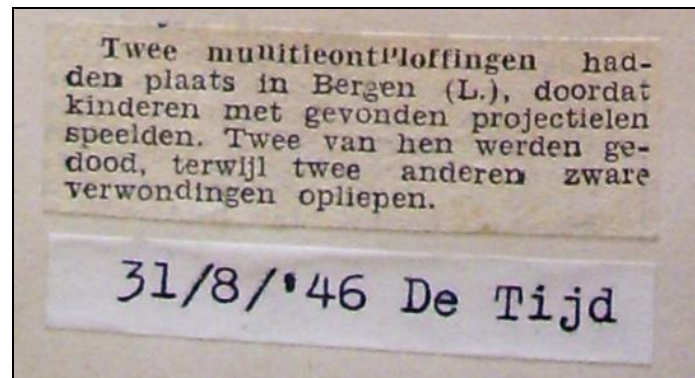
Nowback with NTR
knocked
Tower at BERGEN 8135/down by 77 Med Regt

2.7. Resultaten archiefonderzoek Nationaal Archief

In kader van het historisch onderzoek werden de volgende archieven geraadpleegd:

- Archief van het Korps Hulpverleningsdienst;
- Archief van de Nederlandse Luchtbeschermingsdiensten;
- Archief van de verzetsgroep Albrecht.

De resultaten van het archiefonderzoek zijn afbeeldingsgewijs op deze en de volgende pagina opgenomen. De betreffende gegevens hebben weliswaar betrekking op de gemeente Bergen, maar niet direct het onderzoeksgebied.

vernietiging niet veinger.

Het ongeluk in Venlo, het eerste sinds zes jaar bij deze dienst, is gebeurd met een dikwandig pantsergranaatje. De moeilijkheid met dit spul is, dat het moeilijk vernietigd kan worden. Op het springterrein in Bergen (Noord-Limburg) is maar al te vaak de ervaring opgedaan, dat deze granaatjes, ondanks een flinke explosie in de springput, niet vernietigd werden, maar volkomen intact het terrein werden ingeslingerd, waar ze via „verzamelaars” van oud metaal gevaarlijk kunnen worden. Om dit te voorkomen werden deze projectielen gedomonteerd. Een zwaardere lading zou grote schade veroorzaken in de omgeving.

3. Contra-indicaties

3.1. In het verleden uitgevoerde graafwerkzaamheden

Er zijn in de decennia na de Tweede Wereldoorlog veel grondingrijpende werkzaamheden in het onderzoeksgebied uitgevoerd:

- De huidige N271 is verbreed;
- In het bijzonder het noordoostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied was in de Tweede Wereldoorlog grotendeels onbebouwd, terwijl daar nu sprake is van dichte bebouwing;
- Op een aantal 'lapjes', vooral in het zuidelijke gedeelte, is de situatie vergelijkbaar met de omstandigheden in de Tweede Wereldoorlog (landelijk gebied).

Vergelijking situatie december 1944 (afb. boven) met huidige situatie GBKN (afb. onder).

3.2. Afweging

Naarmate er meer naoorlogs grondverzet op de onderzoekslocatie heeft plaatsgevonden, wordt de kans op het aantreffen van conventionele explosieven kleiner. Een aantal factoren is van belang: de diepte van de naoorlogse ingrepen, alsmede de aard van het uitgevoerde grondverzet. Als munitieverdachte grond binnen het onderzoeksgebied is aangewend voor functionele doeleinden, dan zijn de conventionele explosieven alleen verplaatst.

Grondverzet betekent niet per definitie dat alle munitie wordt opgemerkt c.q. herkend. Is de munitieverdachte grond daarentegen naar elders afgevoerd (lees: buiten het onderzoeksgebied afgevoerd), dan wordt de trefkans kleiner of zelfs nihil, afhankelijk van de aard van de ontgravingen. Voor wat betreft de diepte van de uitgevoerde grondwerkzaamheden kan het volgende worden gesteld: wanneer in het verleden minder diep is gegraven dan de maximale indringingsdiepte van de te verwachten conventionele explosieven, dan is er nog steeds kans op het aantreffen van munitie.

In de praktijk is het nauwelijks mogelijk om exact te bepalen naar welke locaties in de afgelopen decennia grond werd afgevoerd. De mogelijkheid is bovendien aanwezig dat met munitie verontreinigde grond in het onderzoeksgebied is hergebruikt (redepositie). Globale vuistregel is dat de kans op het aantreffen van conventionele explosieven verhoudingsgewijs kleiner is op de naoorlogse bebouwde gedeelten.

4. Beoordelen van het bronnenmateriaal

4.1. Beperkingen bronnen

In opgavelijsten betreffende in de gemeente Bergen aanwezige munitie worden oude nummeringen gebruikt. Niet alle toenmalige locatieaanduidingen kunnen worden herleid.

4.2. Vermoedelijke hoeveelheid aanwezige conventionele explosieven

Verschijningsvorm	Vermoedelijk aanwezig in onderzoeksgebieden
Afgeworpen	Nee
Verschoten / gegooid / gelegd / weggeslingerd	Ja, vermoedelijk in verschoten, gegooide en weggeslingerde toestand
Opgeslagen / gedumpt / begraven (inclusief redepositie)	Ja, eventueel in gedumpte / achtergelaten / begraven toestand
Als restanten uit springputten of explosie	Nee
Als onderdeel van (vliegtuig)wrakken en / of gezonken vaartuigen	Nee

Soort	Vermoedelijke hoeveelheid in onderzoeksgebieden
Geschutsmunitie	Geen tot enkele tot tientallen (afhankelijk van deellocatie)
Klein Kaliber Munitie	Onbekend
Raketten (of onderdelen hiervan) 60 LBS SAP of brisant	Geen
Afwerpmunitie	Geen
Mortiergranaten	Geen tot enkele
Handgranaten / geweergrenaten	Onbekend
Toebehoren van munitie	Onbekend
Raketten en granaatwerpers (in gebruik bij infanterie)	Onbekend
Mijnen	Geen (in de op mijnen verdachte gebieden werden geen mijnen aangetroffen)

5. Leemten in de kennis

1. Er is geen garantie dat het overzicht met EODD-meldingen compleet is;
2. Luchtfoto's zijn altijd een momentopname. Vòòr, na en tussen verschillende opnamedata kunnen er veranderingen in het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden. De Duitsers waren bovendien meesters in de camouflages: het is maar zeer de vraag of alle geschutsopstellingen etc. op luchtfoto's kunnen worden teruggevonden;
3. Bij een historisch onderzoek kan nooit een volledig overzicht van alle bronnen worden verkregen. Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van een bronnenselectie;
4. Dit onderzoek is grotendeels gebaseerd op schriftelijke bronnen. Dumping werd vrijwel nooit op schrift gesteld en is feitelijk zeer moeilijk te bewijzen. Dit geldt zeker nu eventuele getuigen steeds ouder worden en herinneringen met het verstrijken van de tijd meer en meer vertroebeld raken.

6. Conclusie en advies

6.1. Conclusie

Bij de probleeminventarisatie stond de volgende vraag centraal:

Is er sprake van de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven in het onderzoeksgebied?

- Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord. In en in de omgeving van het onderzoeksgebied zijn door de Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EODD) meerdere munitieartikelen van geallieerde en Duitse herkomst geruimd. Dit betrof geschutsmunitie (o.a. het kaliber 3.7 inch, 25 pponder rookgranaat, 5.5 inch en 2 inch lichtgranaat), handgranaten, mortiergranaten (o.a. het kaliber 8 cm), vuurwerken (seinpatronen van Duits seinpistool) en klein kaliber munitie;
- Uit literatuur blijkt dat Bergen (en Nieuw-Bergen) in de Tweede Wereldoorlog in de frontlinie lag. Het dorp werd dag in dag uit door de geallieerden beschoten;
- Naoorlogse opgavelijsten uit het gemeentearchief getuigen van de aanwezigheid van grote hoeveelheden munitie in de gemeente Bergen;
- AVG heeft in 2000 geassisteerd bij een zoekactie naar conventionele explosieven bij het woonzorgcomplex Maasduinen Staete. De aannemer trof hier tijdens de uitvoering van de werkzaamheden meerdere geallieerde brisantgranaten van 3.7 inch granaten aan, onder andere bij de nieuw aan te leggen waterpartij. De locatie van deze zoekactie bevindt zich op minder dan 200 meter afstand van het onderzoeksgebied;
- Op een zgn. *Defence Overprint* valt een klein gedeelte van een loopgraaf net binnen de grenzen van het onderzoeksgebied. Dit is echter niet in overeenstemming met de geraadpleegde luchtfoto's uit W.O.2, waar de betreffende loopgraaf er juist buiten valt;
- In het onderzoeksgebied bevonden zich enkele op mijnen verdachte gebieden. Er werden tijdens het naoorlogse onderzoek geen mijnen aangetroffen;
- Uit de interpretatie van luchtfoto's uit W.O.2 blijkt, dat er in het onderzoeksgebied kraters en stellingen zichtbaar zijn.

6.2. Advies

6.2.1. Algemeen Advies

Wij adviseren de gemeente Bergen om, op basis van het aangedragen feitelijke bewijs, de probleeminventarisatie een vervolg te geven in de vorm van een probleemanalyse / risico-analyse.

6.2.2. Stappen vervolgetraject

Vooronderzoek:

Het vooronderzoek bestaat uit twee afzonderlijk uit te voeren activiteiten, te weten: de reeds uitgevoerde probleeminventarisatie en de risicoanalyse, e.e.a. conform de concept CS-OCE (en de reeds bestaande BRL-OCE). Bij de risicoanalyse komen de volgende zaken aan de orde:

1. De reeds uitgevoerde probleeminventarisatie;
2. Vaststellen locatie specifieke omstandigheden;
3. Identificatie toekomstig gebruik;
4. Identificatie van risico's;

5. Beoordeling van risico's;
6. Conclusie en aanbevelingen.

Het vooronderzoek heeft in zijn totaliteit tot doel om te beoordelen of er indicaties zijn dat binnen het onderzoeksgebied conventionele explosieven aanwezig zijn, en zo ja, om het verdachte gebied of de verdachte gebieden in horizontale en verticale dimensie af te bakenen. De verticale afbakening zal plaatsvinden in de analysefase.

Projectplan:

Indien in de analysefase het advies wordt gegeven om een vervolgtraject in te zetten, dan zal voorafgaand aan de geplande opsporingswerkzaamheden een projectplan moeten worden opgesteld. Het projectplan is een gedocumenteerd plan waarin de onderlinge relaties tussen betrokken partijen, alsmede de (planmatige) voortgang, afspraken, toezicht, documentatie en procedures zijn vastgelegd teneinde het project op adequate en veilige wijze uit te kunnen voeren zijn vastgelegd. Het projectplan moet worden geaccordeerd door het bevoegd gezag, dat wil zeggen: de betrokken gemeente(n).

Detectieonderzoek:

Eén van de mogelijke vervolgwerkzaamheden ter opsporing van conventionele explosieven is het detectieonderzoek. Detecteren omvat het vaststellen van de aanwezigheid van (mogelijke) conventionele explosieven door het met behulp van detectieapparatuur uitvoeren van een meting en de beoordeling van de meetgegevens. Voor het uitvoeren van het detectieonderzoek kunnen uiteenlopende methoden en technieken worden ingezet. Er wordt onderscheid gemaakt in analoge detectie en computerondersteunde detectie.

Selectie van detectiemethoden:

Voorafgaand aan de detectiewerkzaamheden dient de organisatie de in te zetten detectieapparatuur te selecteren. De selectie van detectiemethoden vindt plaats op basis van de resultaten van de validatie (bepalen optimale onderzoeksmethodiek) en de resultaten van het vooronderzoek. De keuze van de detectoren dient te worden beargumenteerd in het projectplan, waarin tevens de relevante apparaatinstellingen worden beschreven.

Uitvoeren detectie:

Bij aanvang van de detectiewerkzaamheden dienen de projectgegevens zoals opgenomen in het projectplan te worden geverifieerd. De verificatie wordt aangetekend op de veldwerkregistraties. Ingeval van afwijkende omstandigheden die van invloed zijn op de kwaliteit van de detectie, dient terugkoppeling plaats te vinden met de werkvoorbereiding (voor nadere gegevens zie de BRL-OCE).

7. Bronnenmateriaal

EODD, Culemborg:

Mijnenkaarten en MORA's / WO's

Gemeentelijke en provinciale archieven:

Bergen

Kadaster, Zwolle:

Collectie luchtfoto's Tweede Wereldoorlog Royal Air Force

Collectie geallieerde stafkaarten Tweede Wereldoorlog

Nationaal Archief, 's Gravenhage:

Archief Luchtbeschermingsdienst

Archief Hulpverleningsdienst

NIMH, 's-Gravenhage:

575-serie (alleen inventaris)

SSA, Rijswijk:

M.M.O.D./ M.O.D. –archief

The National Archives Kew-London:

Daily Logs 2nd Tactical Air Force 1944-1945

The Aerial Reconnaissance Archives (RCAHMS) – UK

Collectie luchtfoto's Tweede Wereldoorlog Royal Air Force

Universiteit Wageningen, afd. Speciale Collecties

Collectie luchtfoto's Tweede Wereldoorlog Royal Air Force

8. Literatuur

H. Amersfoort / P. Kamphuis (red.) *Mei 1940. De strijd op Nederlands Grondgebied* ('s-Gravenhage 2005)

G. Blake, *Mountain and Flood: the history of the 52nd (Lowland) Division, 1939-1946* (1950)

M. Blondel, *Oorlog en herstel in Noord-Limburg 1940-1950: een herinnering in foto's* (1975)

E. H. Brongers, *Opmars naar Rotterdam. Deel 2: van Maas tot Moerdijk* (Baarn 1982)

Gemeente Bergen, *De Gemeente Bergen door Oorlogsgeweld Geteisterd 1944-1945* (Afferden 1995)

Historical Section Canadian Military Headquarters, *Report No. 185. Operation 'Veritable': The Winter Offensive Between the Maas and the Rhine, 8-25 Feb 45* (1948)

C.Klep / B. Schoenmaker (red.), *De bevrijding van Nederland 1944 – 1945. Oorlog op de flank* (Den Haag 1995)

B.C. de Pater/ B. Schoenmaker e.a., *Grote Atlas van Nederland 1930-1950* (2006)

A. van Rijswijck, *De verwoeste kerken van Limburg* (1947)

G.J. Zwanenburg, *En nooit was het stil....Kroniek van een Luchtoorlog. Deel 1 & 2* (Den Haag 1990/1992)

Websites:

<http://www.avg.eu>

<http://www.explosievenopsporing.com>

<http://www.explosievenopsporing.nl>

9. Gebruikte afkortingen

BG:	Brisant Granaat
BPG:	Brisant Pantser Granaat
BRL-OCE:	Beoordelingsrichtlijn Opsporing Conventionele Explosieven
CE:	Conventioneel Explosief
FLAK:	Fliegerabwehrkanone (Duitse luchtafweer)
GIS:	Geografisch Informatie Systeem
GP:	General Purpose
KKM:	Klein Kaliber Munitie (munitie voor wapens met een kaliber kleiner dan 20 mm)
LBS:	Libs
M.M.O.D.:	Mijn en Munitie Opruimings Dienst
MORA:	Melding Opdracht Ruimrapportage Afdoening (rapport betreffende door de EODD geruimde CE'n)
NGE:	Niet Gesprongen Explosief
NIMH:	Nederlands Instituut voor Militaire Historie
OCE:	Opsporing van Conventionele Explosieven
PAK:	Panzer Abwehr Kanone
PG:	Pantser Granaat
RAF:	Royal Air Force
R.P.:	Rijkspolitie
SGLO:	Studiegroep Luchtoorlog
SSA:	Semi Statische Archiefdiensten
WO:	Werk Opdracht (sinds jaren '90 rapport betreffende door de EODD geruimde CE'n, voorheen bekend als MORA's)

Bijlage I: BRL-OCE richtlijnen horizontale afbakening verdachte gebied

Concepttekst gewijzigde methode voor uitvoeren van vooronderzoek CE

Verzorging voor Explosieven Opsporing

Tabel 1: verdacht / onverdacht en horizontale afbakening

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
		Verdacht	Onverdacht	
Verdedigingswerk	Groepering van wapenopstellingen en/of geschutopstellingen, rondom afgezet met een versperring (bijvoorbeeld weerstandskern of steunpunt).	x		Het grondgebied binnen de grenzen van het verdedigingswerk is verdacht. De grenzen worden bij voorkeur bepaald aan de hand van georefererde luchtfoto's.
Wapenopstelling	Opstelling van handvuurwapen, machinegeweer of andere (semi)automatisch wapen, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk.	x		Locatie van de wapenopstelling.
Geschutopstelling (statisch en mobiel)	Locatie van geschut, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk.	x		25 meter rondom het hart van de geschutopstelling, maar niet verder dan een eventueel aangrenzende watergang.
Munitieopslag in open veld	Locatie van munitievoorraad in het open veld, niet zijnde binnen een verdedigingswerk.	x		Locatie van de veldopslaglocatie.
Loopgraaf	Militaire loopgraaf	x		Het gebied binnen de contouren van de loopgraaf is verdacht, bij voorkeur bepaald aan de hand van georefererde luchtfoto's.
Tankgracht of -geul	Een diepe (al dan niet droge) gracht of geul met steile wanden, aangebracht om pantservoertuigen tegen te houden.		x	Niet verdacht, tenzij er aanwijzingen zijn dat er mogelijk munitie in gedumpt is.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD géén landmijnen aangetroffen.		x	n.v.t.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD, of bij na-oorlogse activiteiten landmijnen aangetroffen.	x		De grenzen zoals aangegeven in het ruimrapport.

Pagina 9 van 13

Postbus 159, 4190 CD Geldermalsen
telefoon 0345-471393

www.explosievenopsporing.nl
telefax 0345-471381

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld, waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd.		x	n.v.t.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Niet alle volgens het mijnenlegrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Geen feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.	x		De grenzen zoals aangegeven in het mijnenlegrapport en / of ruimrapport.
Mijnenveld	Mijnenlegrapport aanwezig. Niet alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.		x	n.v.t.
Versperringen	Versperringen, zoals strandversperringen en drakentanden.		x	Tenzij er indicaties zijn dat CE onderdeel uitmaken van de versperring.
Infrastructuur zonder geschutopstelling of munitievoorraad	Militaire werken zoals woononderkomen of werken met een burgerdoel zoals schuilbunker.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van nabijverdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen.
Schuilloopgraaf	Loopgraaf voor burgerbevolking om in te schuilen.		x	n.v.t.
Kampementen	Grondgebied met onderkomens zoals tenten.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van munitieopslag of nabijverdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen.
Mangal	Gat in grond met schuilfunctie, niet in gebruik genomen als schuttersput.		x	n.v.t.
Vernielingslading	Locatie van aangebrachte vernielingslading.	x		Locatie van de vernielingslading.
Artillerie-, mortier- of raketbeschieting	Gebied dat is beschoten door mobiel of vast geschut, mortieren of grondgebonden (meervoudig) raketwerpersysteem.	x		Situationeel te bepalen.
Raketbeschieting inslagenpatroon bekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers.	x		Op basis van een analyse van het inslagenpatroon wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagenpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
Inslagpunt blindganger, zijnde een vliegtuigbom	Vliegtuigbom die niet in werking is getreden.			Te bepalen volgens rekenmethode zoals genoemd in bijlage 1.2.
Crashlocatie vliegtuig	Aanwezigheid van CE vanwege de crash.	x		Situationeel te bepalen.
Krater van gedetoneerde incidentele luchtafweergranaat	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een incidentele luchtafweergranaat bevindt.		x	Tenzij er indicaties zijn dat het geen incidentele luchtafweergranaat betreft.
Inslagpunt van een V-1 wapen	Gebied dat is getroffen door de inslag van een V-1 wapen.	x		15 meter rondom een inslagpunt vanwege de mogelijke horizontale verplaatsing onder de grond.
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerd V-1 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-1 wapen bevindt.	x		50 meter rondom een inslagpunt vanwege de mogelijke aanwezigheid van explosieve componenten.
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerd V-2 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-2 wapen bevindt.	x		Situationeel te bepalen.
Dumplocatie van munitie en/of toebehoren	Dumplocatie van CE en/of toebehoren in landbodem of op waterbodem.	x		Locatie van de dump en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoorbeeld dumping in stilstaand of stromend water.
Ongecontroleerde (massa)explosie	(Sympathische) detonatie van een explosieven voorraad zoals ontploffing munitieopslag of munitie trein.	x		Situationeel te bepalen
Vernielingslocatie voor CE	Eén of meerdere springputten.	x		De contour(en) van de springput(ten) en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoorbeeld gelet op de afstand van eventuele uitgeworpen CE buiten deze contour(en).
Vernielingslading (in werking gesteld)	Locatie van in werking gestelde vernielingslading, waarbij de mogelijkheid bestaat op het aantreffen van niet (geheel) gedetoneerde springlading(en).	x		Locatie waar de vernielingslading in werking is gesteld en afbakening verder situationeel te bepalen.

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
Tapijt bombardement	Gebied dat is getroffen door een bombardement met middelzware en / of zware bommenwerpers, met als doel om schade aan te richten over een groot gebied.	x		Op basis van een analyse van het inslagenpatroon [1] wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagenpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Duikbombardement op zgn. "Pin Point Target", inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 181 meter gemeten vanuit het hart van het doel [2] / [3].
Duikbombardement op zgn. "Line Target", inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 91 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn [2] / [4].
Raketbeschieting op zgn. "Pin Point Target", inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 108 meter gemeten vanuit het hart van het doel [2] / [5].
Raketbeschieting op zgn. "Line Target", inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van XXXX gemeten vanuit het hart van de spoorlijn [6].

Noten:

- [1] Verzameling van de locaties van inslagen van één bepaald toestel of één bepaald bombardement.
- [2] Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 - april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen.
- [3] De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50 % van de vliegtuigbommen binnen 119 meter neer is gekomen en de maximaal gemeten afstand t.o.v. het doel 181 meter was.
- [4] De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50 % van de vliegtuigbommen binnen 46 meter neer is gekomen en de maximaal afstand t.o.v. het doel 91 meter was.
- [5] De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel (gebouwen) waarbij opgemerkt moet worden dat de gemiddelde spreiding van de raketten t.o.v. het middelpunt van een salvo 69 meter was, en dat de gemiddelde afstand van het middelpunt van een salvo t.o.v. het doel 39 meter was.
- [6] Aanvulling volgt, evenals de afstand zoals nu aangeduid met XX.

Pagina 12 van 13

Postbus 159, 4190 CD Geldermalsen
telefoon 0345-471393

www.explosievenopsporing.nl
telefax 0345-471381

Bijlage II: Het verdachte gebied

MORA
formulier

DIENT VAN DE KWARTIERMEESTER-GENERAAL
MATERIEELVOORZIENINGSAFDELING 4
SECTIE EXPLOSIEVEN OPRUIMINGS DIENST

exemplaar: /
volgnr : 731219 T
dtg : 250915 mei
cat. : C

1) EXPLOSIEVENMELDINGSRAPPORT

a. provincie : Li.
b. naam, functie, rang melder : Wmr. Klein Tiesink
c. adres melder : Pol. bur.
d. gemeente/instansie/onderdeel : Bergen
e. telefoonnummer melder : 08854-1200
f. gegevens explosieven; aantal, soort, benaming, vorm, afmetingen, kleur, merken, zichtbare buizen (neus, staart, transversaal), uitwendige onderdelen. : 1 hgr
g. ligplaats explosieven o.q. : Langs weg, Lindenlaan te Nieuw Bergen.
h. toevondingsplaats, toevondingscontactadres : Zie b en c
i. invloed op de omgeving :
j. getroffen o.q. geadviseerde veiligheidsmaatregelen :
k. vrijwaringsverklaring vereist? : ja/nee
l. beschikking MvD nr 211.542/10J van toepassing? : ja/nee
m. uitvoerend onderdeel : EOD/- KL
n. reeds telefonisch doorgegeven op dtg (bij cat. A en B)

Culemborg, 25 mei 1973
H- Sectie EOD/MVA4/DKMG
De Majoor,
C.B. den Breejen, w.h.

2) OPSPORINGS/VERKENNINGS/RUIM/VERNIETIGINGSOPDRACHT

a. tijdstip van ontvangst meldingsrapport: telefonisch (dtg)
schriftelijk (datum)
b. het verrichten van de opsporing o.q. verkenning o.q. vernietiging van niet-gesprongen explosieven van het hierboven genoemde meldingsrapport.
c. het n.a.v. deze opsporing o.q. verkenning met inachtneming van de geldende instructies:
(1) geven van aanwijzingen aan de, voor de veiligheid verantwoordelijke autoriteit;
(2) veilig stellen en afvoeren, dan wel ter plaatse vernietigen van de aangetroffen niet-gesprongen explosieven.
d. samenstelling opsporings o.q. ruim o.q. vernietigingsploeg:

(1) personeel		(2) voertuigen		(3) bijz. materieel o.q. voorschr. en besch.
rang	naam	mil.kenteken	part.kenteken	
Odt	Sgt Vermaat	60-75-69		kast 2
lid	Sgt V.BEL			
lid				
lid				

plaats: Culemborg datum: 250573 de C-EOD, -KM, -KL, -KLM (handtekening)

P.v. C.E. pl. Odt
de kapitein
L. J. Donze

3) OPSPORINGS/VERKENNINGS/RUIM/VERNIETIGINGSRAPPORT

- a. datum van ontvangst O.V.R.V.-opdracht telefonisch..... (datum schriftelijk 28.5.73) (datum 28.5.73)
- b. getroffen veiligheidsmaatregelen c.q. beschermende maatregelen: 04/01

geruimde explosieven		toegepaste procedure voor het veiligstellen c.q. vernietigen	datum-tijdgro.
aantal	soort/benaming		
1	sb. nr 119	dmv. detonatie pol. aanwezig	25/20

- d. terrein waar de explosieven zijn vernietigd: ter plaatse
- e. terrein waar de explosieven zijn opgeslagen:
- f. werkobjecten: data waarop gewerkt en aantal mensen (); (bij combinatie met ander werk tijd op werkobject aangeven): "van... tot ..."; bijzonderheden in een bijlage vermelden!:

g. totaal aantal verreden kilometers waarvan onderstaand aantal te verrekenen

mil. kenteken	km	part.kenteken	km	mil. kenteken	km	part.kenteken	km
kd 75-69		samen met		Mora 73 1196			

- h. verbruikte explosieven: aantal
- slagpijpjes elektrische 12
- staafjes kneedspringstof..... 12
-

- i. gemaakte overuren p/man : _____
- j. gevarentoelage : ja/nee
- k. correctie op categorie : _____

(plaats) C. Hoog (datum) 28.5.73
 de C-ruimploeg, 04/01
 (handtekening) [Handwritten Signature]

4) ADMINISTRATIEVE VERWERKING

- a. administratie EVD/EOD-~~KL~~-KL/-KL
- datum ontv. O.V.R.V.-rapp. 28.5.73
 - registr. geruimde explosieven 0
 - registr. opgelegde explosieven 0
 - registr. verreden km's per vtg 0
 - registr. verbruikte explosieven 0
 - registr. gevarentoelage per man 0
 - registr. overuren per man 0
 - datum verz.O.V.R.V.-rapp. 28.5.73
 - naam: [Handwritten Signature]
 - paraaf: [Handwritten Signature]
- c. bureau meldingen sectie EOD
- datum ontv. O.V.R.V.-rapp.....
 - register O.V.R.V.-rapporten 0
 - registratiekaart gemeente 0
 - opgave kostenverrekening 0
 - registr. overuren per EOD-eenh. 0
 - datum afdoening:
 - naam:
 - paraaf:

- b. gezien en accoord
 C-EVD/EOD-~~KL~~-KL/-KL
- datum: 28.5.73
 - paraaf: [Handwritten Signature]
- d. gezien en accoord
 H-Sectie EOD/MVA4/DKMG
- datum:
 - paraaf:

VORM-
formulier
blad 1

DIENST VAN DE KWARTIERMEESTER-GENERAAL
MATERIEELVOORZIENINGSAFDELING 4
SECTIE EXPLOSIEVEN OPRUIMINGSDIENST
Deel 1. EXPLOSTEVENMELDINGSRAPPORT

exemplaar: **1**
volgnr : 750348Tf
dtg : 201450feb
oat : c

1. provincie : L1
2. gemeente/~~subsectie~~/andere : Bergen
3. naam, functie, rang melder : Wmr Goossens Rijkspolitie
4. adres melder : Siebegewaldseweg 48
5. telefoonnummer melder : 08854 - 1854
6. gegevens explosieven :
aantal, soort, benaming, vorm, afmetingen, kleur, merken, zichtbare buizen (neus-, staart-, trans-versaal-,), uitwendige onderdelen. : 1 granaat
7. ligplaats explosieven o.q. : Lindelaan (zandpad) te Bergen
te onderzoeken terrein o.q. :
kontaktadres : via RP zie 2 en 4
8. invloed op omgeving : ---
9. getroffen o.q. geadviseerde : ---
veiligheidsmaatregelen
10. vrijwaringsverklaring vereist: xxx/nee
11. beschikking MvD nr 211.542/10J van toepassing: xxxxxx/nee
12. reeds telefonisch doorgegeven op dtg/aan:...../.....(bij oat A en B)
13. bijzonderheden:
14. C-EOD/KL wordt hierbij verzocht bovenstaande melding in behandeling te nemen.
Culemborg, 20 februari 197
H-SEOD/MVAA/DKMG.
De Majoor,

[Handwritten signature]
O.B. den Breejen, v.h.

Deel 2. ADMINISTRATIEVE AFDOENING

<u>A. Afdoening EOD/</u>	<u>B. Afdoening Sectie EOD.</u>
1. Het in deel 1 genoemde object is afgedaan en administratief verwerkt.	1. Verwerkt in/op
2. Indien het een betaald object betreft:	a. meldingsregister <u>0</u>
a. data waarop gewerkt.....	b. register kostenverrekening <u>0</u>
b. aantal te verrekenen km's.....	c. gemeente registratiekaart <u>0</u>
en mandagen.....	2. Bijzonderheden.....
c. explosieven gevonden? ja/nee	
3. Bijzonderheden.....	Culemborg,.....
(plaats).... <u>Culemborg</u>(datum).....	Het Hoofd Bureau Meldingen
De C-EOD/	van de SEOD/MVAA/DKMG,
o/l de aoo	
Feller. L.	

Deel 4. OPSPORINGS/VERKENNINGS/RUIM/VERNIETIGINGSRAPPORT

1. Veiligheidsmaatregelen getroffen? ja/nee
 Beschermende maatregelen getroffen? ja/nee
 Zo ja, welke maatregelen? ...
 + 3 m afstand + geen diep ingaan en afsluit het + een spoor
 ...

Merkende explosieven		toegepaste procedure voor het veiligstellen/vernietigen		dtg.
aantal	soort			
1	1 kg van 2 inch mof	2	2 m v debrone	27.15.00
+	1 kg van 15 cm mof			

3. Terrein waar de explosieven zijn:

vernietigd	opgeslagen	afgedaan op MORA
1 kg van Bergen		

4. totaal aantal verreden kilometers

totaal aantal verreden kilometers				waarvan te verrekenen			
mil. kent.	km.	part. kent.	km.	mil. kent.	km.	part. kent.	km.
ko 75-68	27						

5. Indien het een betaald object betreft, aantal mensen:
 6. Verbruikte explosieven: 7. afgezochte opp: m²
 slagpippes elektrische: ... 3 8. overuren per man:
 staafjes kneedspringsstof: ... 4 9. gevarentoelage: ja/nee

10. Bijzonderheden: ... 25 m v 2 inch mof Bergen was samen bij de ruiming ...
 ...
 plaats: Bergen datum: 27.12.75

Gezien en accoord
 C- ruimgroep,
 De ploegcommandant;
 (handtekening) *[Handwritten Signature]*
 Geraads d.

MORA-
formulier
blad 1

DIENST VAN DE KWARTIERMEESTER-GENERAAL
MATERIEELVOORZIENINGSAFDELING 4
SECTIE EXPLOSTIEVEN OPRUIMINGSDIENST
Deel 1. EXPLOSTIEVENMELDINGSRAPPORT

exemplaar: 1
volgnr : 760215 Tf.
dtg : 311455 jan.
oat : C.

1. provincie : Li
2. gemeente/instantie/onderdeel : Bergen
3. naam, functie, rang melder : Wvr. Klein Tissink R.P.
4. adres melder : Siebengewaldseweg 48
5. telefoonnummer melder : 08854-1854
6. gegevens explosieven : 1 gr. 1. 40 Ø 10
aantal, soort, benaming, vorm,
afmetingen, kleur, merken, zicht-
bare buizen (neus-, staart-, trans-
versaal-), uitwendige onderdelen.
7. ligplaats explosieven o.q. : Rijksweg, Bergen de Papeter
te onderzoeken terrein o.q. : 3 en 4
kontaktadres
8. invloed op omgeving :
9. getroffen o.q. geadviseerde :
veiligheidsmaatregelen
10. vrijwaringsverklaring vereist: ~~ja~~/neen
11. beschikking MvD nr 211.542/10J van toepassing: ~~ja~~/neen
12. reeds telefonisch doorgegeven op dtg/aan:...../.....(bij oat A en B)
13. bijzonderheden:
14. C-EOD/KL wordt hierbij verzocht bovenstaande melding in behandeling te nemen.
Culemborg, 2 febr. 1976
H-SEOD/MVA4/DKMG.
De Majoor,
C.B. den Breejen
C.B. den Breejen, w.h.

Deel 2. ADMINISTRATIEVE AFDOENING

A. Afdoening EOD/

1. Het in deel 1 genoemde object is af-
gedaan en administratief verwerkt.
2. Indien het een betaald object betreft:
- a. data waarop gewerkt.....
- b. aantal te verrekenen km's.....
en mandagen.....
- c. explosieven gevonden? ja/neen
3. Bijzonderheden.....
(plaats).....Culemborg.....(datum).....
De C-EOD/

o/l de 200
Feller.L.

B. Afdoening Sectie EOD.

1. Verwerkt in/op
- a. meldingsregister 0
- b. register kostenverrekening 0
- c. gemeente registratiekaart 0
2. Bijzonderheden.....
- Culemborg,.....
Het Hoofd Bureau Meldingen
van de SEOD/MVA4/DKMG,

Deel 4. OPSPORINGS/VERKENNINGS/RUIM/VERNIETIGINGSRAPPORT

1. Veiligheidsmaatregelen getroffen? ja / neen
 Beschermende maatregelen getroffen ja / neen
 Zo ja, welke maatregelen? *80 km. ingegrensd en afgedekt*
Neutrale Waal 100m

aantal	geruimde explosieven soort	toegepaste procedure voor het veiligstellen/vernietigen	dtg
1	<i>kg 3,7 in m/26</i>	<i>dm n detonati</i>	<i>111400</i>

3. Terrein waar de de explosieven zijn:

vernietigd	opgeslagen	afgedaan op MORA
<i>en plaats</i>		

4. Totaal aantal verreden kilometers

Totaal aantal verreden kilometers				waarvan te verrekenen			
mil.kent.	km's	part. kent.	km's	mil. kent.	km's	part. kent.	km's
<i>14099-73</i>	<i>15</i>						

5. Indien het een betaald object betreft, aantal mensen :
 6. Verbruikte explosieven:
 slagpijpjes electrisch: *1*
 staafjes kneedspringstof: *2*
 7. Afgezocht opp: *2*
 8. Overuren per man:
 9. Gevarentoelage: ja / neen

10. Bijzonderheden: *RP was bij ruimsig aanwezig*

Gezien en akkoord

C.-Ruimgroep *[Handwritten Signature]*

plaats: *Bespoer* . datum *110276*
 De ploegcommandant,
 De *[Handwritten Signature]*

[Handwritten Signature]
 (Handtekening)

fax 290.001

VP.

Explosieven Opruimingscommando
t.a.v. Kap de heer W. Fiers
fax: 0345-543333

Pootbus 140, 5854 ZJ Bergen
Telefoon 0485 348 383
Telefax 0485 342 844
E-mail info@bergenlb.nl

Datum: 18 april 2000
Ons kenmerk:
Onderwerp: verzoek tot ruiming/onderzoek

Geachte heer Fiers,

Ter bevestiging van uw gesprek met de heer A. Cornelissen van mijn gemeente, deel ik u het volgende mee.

Ten noordoosten van de splitsing Rijksweg N271/Siebegewaldseweg worden voorbereidingen getroffen voor de bouw en aanleg van een omvangrijk woonzorgcomplex.

Op dit terrein heeft de EOC enkele dagen geleden 8 granaten tot ontploffing gebracht die door werkzaamheden aan de oppervlakte waren gekomen. Uit een mutatie van de politie-basiseenheid Gennep van 17 april 2000 blijkt dat op die dag 10 nieuwe explosieven zijn aangetroffen. Dit leidt bij de politie en bij mij tot de conclusie dat de kans zeer groot is dat er nog aanzienlijk meer explosieven terplekke in de grond zitten.

Aangezien de werkzaamheden nu aan de gang zijn is het belangrijk om op zeer korte termijn de aangetroffen explosieven onschadelijk te maken en een uitgebreid onderzoek te starten naar mogelijk nog aanwezige explosieven in het betrokken terrein; met name ook in het terrein dat nog niet gecultiveerd is.

Uitstel van uw werkzaamheden vind ik niet verantwoord gelet op het aanwezige gevaar voor betrokken arbeiders en omwonenden. Een snelle actie is bovendien noodzakelijk gelet op de zeer grote financiële belangen die met de aanleg van het woonzorgcentrum gemoed zijn en de daaraan gekoppelde deadlines.

Zonder uw tegenbericht ga ik er dan ook van uit dat u morgenvroeg 19 april terplekke met uw werkzaamheden start. Ik verzoek u mij te rapporteren over uw bevindingen.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking.

Hoogachtend,

De burgemeester van Bergen,

C.W.H.M. Klaverdijk

40 2000 0713/00

Bezoekadres
Raadhuisstraat 2
5851 AX Nieuw Bergen

**Gesprek n.a.v. gevonden explosieven in het bestemmingsplan Siebengewaldseweg Noord
(Nieuw Bergen)**

Datum: 1 mei 2000, 11.00 uur
Locatie: gemeentehuis
Aanwezig: Kapt. W. Fiers, EOD
Dhr. W. van Nieuwenhuizen
Dhr. A. Nijsen, Cosmas en Damianus
Burgemeester Klaverdijk
Dhr. P. Cillissen, ambtenaar Openbare Werken
Mw. A. van Horen, ambtenaar Algemene Zaken

Stand van Zaken

Na een welkom door de burgemeester geeft kapitein W. Fiers een overzicht van de stand van zaken:

- Tijdens de voorbereidende grondwerkzaamheden in het bestemmingsplan zijn op de locatie van de geplande waterpartij een tiental explosieven gevonden.
- De EOD is ingeschakeld en de gevonden projectielen zijn geruimd.
- Naar aanleiding van deze vondst heeft de EOD een onderzoek gedaan op een gedeelte van het terrein wat als eerste fase bebouwd gaat worden (het perceel waar het WoZoCo wordt gerealiseerd). Hier zijn 4 projectielen gevonden. Dit terrein is, op een klein gedeelte na, nu veilig.
- Dit kleinere gedeelte wordt op 4 mei door de EOD onderzocht.
- Grond, afkomstig van de waterpartij, is gebruikt bij de aanleg van de puinwegen. De aangebrachte puin moet afgegraven worden (in lagen van ongeveer 25 cm). De opgehoogde bouwwegen worden dan onderzocht worden door de EOD. Dit kan op korte termijn gebeuren, zodra de opdrachtgever het puin heeft afgegraven. Bij het afgraven van het puin ontstaat geen gevaar.

Bouwterrein fase 2

- Kapitein Fiers adviseert om het bouwterrein fase 2 ook te onderzoeken. Voor dit onderzoek heeft de EOD, onder voorbehoud, ongeveer 3 weken nodig.
- De EOD heeft pas omstreeks half juli tijd voor dit onderzoek.
- Voor het onderzoek is het van belang dat het terrein vrij is van zogenaamde oppervlakteverstoren (afgraving, prikkeldraad, drinkbakken etc.).

Kosten

Het gehele bouwterrein (fase 1 en 2) is eigendom van Nieuwenhuizen, de gemeente, Cosmas en Damianus en enkele derden. Het voorstel is om voor het kostenaspect een verdeelsleutel, afhankelijk van de grootte van het eigendom, toe te passen. E.e.a. wordt later definitief geregeld. In verband met de kosten alvast contact opnemen met dhr. Everstein, ambtenaar ministerie BiZa (070 318 67 21). De operatie melden en navragen welke mogelijkheden er zijn m.b.t. een financiële bijdrage.

Kosten: f 160,- per man per uur. Per voertuig een kilometervergoeding van f 2,96. Kosten tot nu toe bedragen ongeveer f 10.000,- à f 15.000,-.

Onderzoek door derden

Dhr. van Nieuwenhuizen vraagt of het mogelijk is dat derden het onderzoek naar aanwezigheid explosieven uitvoeren. Dit i.v.m. de tijdsplanning. Dit is mogelijk. AVG Genep is gerechtigd om een dergelijk onderzoek uit te voeren. Het ruimen moet altijd plaatsvinden door de EOD.

Bijlage IV: Gegevens gemeentearchief

144	O. Winkelmeulen	Beem 41	2 granaten	21 aug 56
145	J. P. d. Berg	Beem 41	1 granat + granaten te belemmerd	29 aug 56
146	red Kaamen	d Kamp 16	1 granat	31 aug 56
147	P.W.d. Buisen	Beem 41	smoke pakken	4 sep 56
148	Schafflaer	Beem 41	smoke pakken	5 sep 56
149	graanshamier	Beem 41	smoke pakken	13 sep 56
150	Wmr loonen	Beem 41	smoke pakken	11 okt 56
151	Wmr Veger	Beem 41	smoke pakken	2 nov 56
152	Schuinselboerfabriek	Beem 41	smoke pakken	8 nov 56
153	J. Koppes	Beem 41	smoke pakken	6 nov 56
154	Postd. te Afferden	Beem 41	smoke pakken	9 nov 56
155	"	Beem 41	smoke pakken	9 nov 56
156	J. Koppes	Beem 41	smoke pakken	14 nov 56
157	W. Meijer	Beem 41	smoke pakken	19 nov 56
158	P. Kansen, qm. opv.	Beem 41	smoke pakken	12 dec 56
159	A van Elsenburg	Beem 41	smoke pakken	13 dec 56
160	J. Donker	Beem 41	smoke pakken	19 dec 56
161	J. Donker	Beem 41	smoke pakken	20 jan 57
162	"	Beem 41	smoke pakken	12 jan 57
163	H. J. Hagens	Beem 41	smoke pakken	19 jan 57
164	Rijspol. Heze	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
165	"	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
166	M. Pongé	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
167	Kon. Mechaussée	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
168	J. Kansen	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
169	H. Janssen	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
170	Ge. d. der Rijspol	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
171	Ge. d. R.P.	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
172	ise.	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
173	Ge. d. Hooft	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
174	V. Ophoven	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
175	Postd. Rijspol politie	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
176	G. Janssen	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
177	Postd. R.P.	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
178	Postd. R.P.	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57
179	"	Beem 41	smoke pakken	16 feb 57

GEMEENTE BERGEN-L

TELEFOON 08854-241-242 - POSTREKENING GEMEENTE-ONTVANGER 1031658

Onderwerp:

Aan de Hulpverleningsdienst
Gebouw Lassen
Spui 49
DEN HAAG.

Uw kenmerk:

Uw brief van:

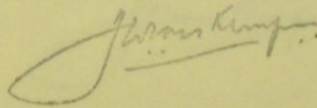
Ons nummer:

BERGEN-L 26okt62.

Blijkens ontvangen inlichtingen be-
vindt zich munitie (9 granaten) aan de Aijen-
seweg. Inlichtingen omtrent de ligplaats worden
verstrekkt door uitvoerder waterleidingsmij
Klomp N.V.

Verder 1 granaat bij de weduwe Donné
Kleefstraat te Bergen L en 1 granaat bij het
Groepsbureau der Rijkspolitie. Beide ligplaatsen
worden aangewezen door de Rijkspolitie te Ber-
gen L.

De burgemeester van Bergen L,

Bijl.

GEMEENTE BERGEN-L

TELEFOON 08854-241-242 - POSTREKENING GEMEENTE-ONTVANGER 1031655

Onderwerp:
opgave munitie.

Aan de Hulpverleningsdienst
Gebouw Lassen
Spui 49
's-Gravenhage.

Uw kenmerk:

Uw brief van:

Ons nummer:

BERGEN-L

21 november 1963.

Blijkens ontvangen inlichtingen bevindt zich munitie (een granaat) aan de Siebengewaldseweg.

Inlichtingen omtrent de ligplaats kunnen worden verkregen bij J. Rutten Murseltseweg 5 te Bergen L.

De burgemeester van Bergen L,

J. van Kampen

Bijl.

LICHTBESCHERMINGSDIENST. Datum: 6/7 Aug 1942

VASTE KERN. BERGEN(L.)	Dienst gedaan door:	20	21	22	23	24	1	2	3	4	5	6
		21	22	23	24	1	2	3	4	5	6	7
N.G.B. Wolbertus			VRY									
J.P.M. van Mill		W	S	S	W	W	W	WP	WP	S	W	W
E.G. van Gellecom		W	S	S	W	W	W	WP	WP	S	W	W
<i>M.H.W. Gzbergen</i>		W	W	W	W	W	W	W	W	W	W	W

Heden nacht tusschen ~~xxxxxx~~ twee en vier uur hebben verschillende vliegtuigen over onze gemeente gevlogen, om ongeveer half drie werd er precies boven Bergen een lichtkogel uitgeworpen tewyl er in de richting van Venray en Overloon talryke brandbommen werden uitgeworpen, soover waar te nemen syn er in onze gemeente geen bommen gevallen. Hierby enkele vlugschriften die door ons op surveillancce syn gevonden, Verder geen byzonderheden De Commandant *[Handwritten Signature]*

Bijlage V: Mijnenkaarten

Name and Number of minefield } No 38 5 Province } Limburg
 Naam en nummer van het mijnenveld } Provincie }
 Namen und Nummer des Minenfeldes } Provinz }

Gr. I.R. (include grid letter) (To be filled in by Allied officer)
 (Kaartvierkant en letter) (In te vullen door geall. officier)
E 8305354

Ref. 1/25,000 Sheet No. 4302 Series No. 0303 4414

1/1000 sketch of minefield (showing coordinates)
 1/1000 schets van het mijnenveld (aangevende de kaartvierkanten)
 1/1000 Skizze des Minenfeldes.

1. Unit which laid minefield and/or source of inf }
 Onderdeel dat het mijnenveld legde en/of bron van inlichting }
 Verlegende Eenheid u/oder Auskunftsbeurung }
 unknown mine-trace

2. Date on which minefield was laid }
 Datum waarop het mijnenveld werd gelegd } unknown
 Datum der Verlegung }

3. Number and type of mines laid } ? R-mines
 Aantal en type van de mijnen } ? S-mines
 Zahl u. Art der verlegten Minen }

4. Any extra mines subsequently laid and types } unknown
 Aantal later gelegde mijnen en types }
 Zahl u. Art der nachverlegten Minen }

5. Fenced or marked }
 Omheind en gemerkt }
 Einzäunung oder Anzeigebänder }

6. Unit lifting mines } 2 Coy engineer-btl. 346.
 Onderdeel dat de mijnen ruime }
 Räumende Einheit }

7. Date lifted
Datum van opruiming } 15 OCT. 45
Datum der Räumung }
8. Number and type mines lifted
Aantal en type van opgeruimde mijnen } none
(Zahl u. Art der aufgenommenenminen)
9. Number and types mines missing
Aantal en type van vermiste mijnen } unknown
(Zahl u. Art fehlendenminen)
10. Explanation if any, of missing mines, and remarks
Verklaring, indien mogelijk, omtrent vermiste mijnen op gebied.
Auskunft wenn möglich über fehlendenminen u. Bemerkungen
The area has been checked and nothing found.
Das Gelände wurde abgesucht und nichts gefunden.

Signed (Allied Comd)
Getekend (Geall. Comd)
Unterschrift (All. Comd) *S. K...*

Unit
Onderdeel }
Einheit }
8e Regt. Infanterie
2e Bataillon
2e Compagnie

Signed (German Comd)
Getekend (Deutsches Comd)
Zeichnet (Deutsche Komd) *K...*
Leutnant und Komp.Fhr.

Unit
Onderdeel } 2. / 1. Btl. M.G.
Einheit }

Unscheduled

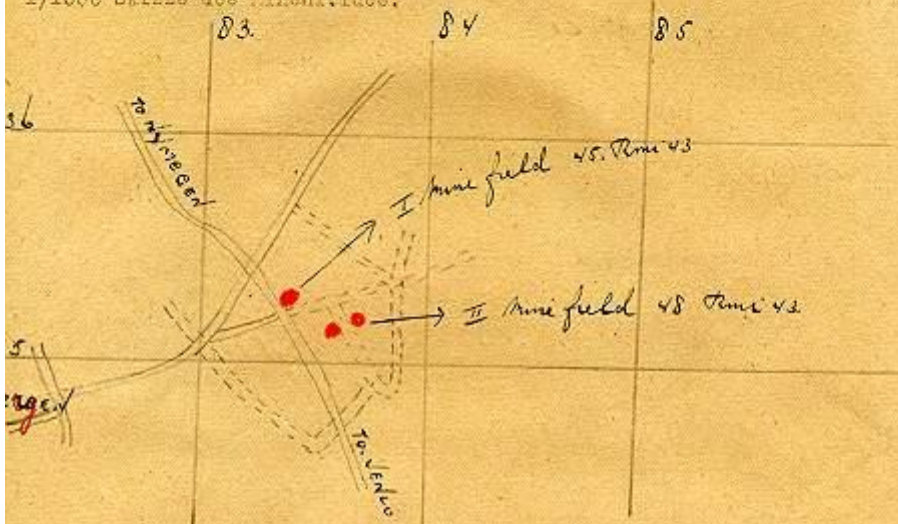
Name and Number of minefield
Naam en nummer van het mijnenveld
Name und Nummer des Minenfeldes

Province } *Rainburg*
Provincia }
Provinz }

Gr. LR. (Include grid letter) (to be filled in by Allied officer)
(Kaartvierkant en letter) (In te vullen door coal. officier)
B.P. 83.2, 35.1. to R.P. 83.1 5r2.

Ref. 1/25,000 Sheet No. *4302* Series No.

1/1000 sketch of minefield (showing coordinates)
1/1000 schets van het mijnenveld (aangevende de kaartvierkanten)
1/1000 skizze des Minenfeldes.

- Unit which laid minefield and/or source of inf.
Onderdeel dat het mijnenveld legde en/of bron van inlichting
Verlegende eenheid u/oder auskunftsursprung
- Date on which minefield was laid
Datum waarop het mijnenveld werd gelegd
Datum der Verlegung
- Number and type of mines laid
Aantal en type van de mijnen
Zahl u. Art der verlegten Minen
I Mine field 45. Mine 43
II " " 48 " 43
- Any extra mines subsequently laid and types
Aantal later gelegde mijnen en types
Zahl u. Art der nachverlegten Minen
- Fenced or marked
Omheind en gemerkt
Einzäunung oder Anzeigebor
I Mine field not fenced
II " fenced
- Unit laying mines
Onderdeel dat de mijnen ruimt
Bemerkende Einheit
I B.C. M.L. by I Bat I Coy
Ist. Arme
Section

Date lifted
Datum van opruiming
Datum der Raubung

3-9-1945

Number and type mines lifted
Aantal en type van opgeruimde mijnen
Zahl u. Art der aufgefundenen Minen

93. 22 Mio. 43

Number and types mines missing
Aantal en type van vermiste mijnen
Zahl u. Art fehlenden Minen

Explanation if any, of missing mines, and remarks
Verklaring, indien mogelijk, omtrent vermiste mijnen en opmerk.
Auskunft wenn möglich über fehlenden Minen u. Bemerkungen

Signed (Allied Comd)
Getekend (Geall. Comd)
Unterschrift (All. Comd)

Unit
Onderdeel
I. Mkt. B. Brigade and B. 6. Coy

Signed (German Comd)
Getekend (Duitsc. Comd)
Zei chnet (Deutsche Comd)
D. J. Holak
2nd Lt.

Unit
Onderdeel
Einheit

⑩ 4302/679

Bijlage VI: Gegevens Mijn- en Munitie Opruimingsdienst

Gemeente Bergen (L).

Kopie van 0758 24/11/45 *E 102 L 9/11* *m.o.D. 22-11-45- 21* *20-12-45. B.*

it van ingekomen opgaven van aanwezige mijnen, munitie en andere gevaar opleverende projectielen.

Kopie van 0758 24/11/45 *E 102 L 9/11* *m.o.D. 22-11-45- 21* *20-12-45. B.*

1) Een mijn geconstateerd tusschen molenbeek en Leigraaf, bij "Kleine Wei" achter Klooster te Well. Aangever Pr. Trienekens, E. 27 Well

2) Bij J. Verbeeten te Ayen Bergen, D. 216, liggen aan huis en in de silo ongeveer 25 niet ontplofte projectielen.

3) Bij J.H.v.d. Liedonk te Ayen Bergen, D. 223, liggen aan huis 2 niet ontplofte projectielen.

4) Bij J.v. Bree D.193 Bergen, liggen 5 niet ontplofte handgranaten aan huis.

5) Bij G. Smits, D. 20 te Bergen, liggen 5 mijnen op het land achter zijn woning.

6) Op de heide bij P. Kessels D. 82 te Bergen, liggen een aantal niet ontplofte mijnen. Terrain is afgezet, hoogstwaarschijnlijk liggen er nog een aantal gedemonsteerde mijnen.

7) Bij W. Remmen, D. 89 Bergen, liggen mijnen op het veld achter zijn woning. *12SW/21*

8) Bij J.R.A. Nunnenskom, Pastoor te Bergen, D. 38, liggen in de tuin 8 Bobby-Trips en 1 Pantservuist.

9) Op perceel weiland achter de woning van Antoon Rutten E. 272 Well, liggen mijnen en pantser- of boetmijnen.

10) Ongeveer 15 M. vanaf de woning van G.H. Aerts te Siebengewald C. 116 liggen een soort voetmijnen (5). Pot met pin er bij.

11) Op ongeveer 100 M. te Zuidwesten van de woning van H. Rutten E. 229 Well liggen een aantal verschillende kistjes met vermoedelijk mijnen.

12) Bij E. Hermans P. 77, en P. Zielmans P. 107 te Wellerlooi, liggen projectielen aan huis. *12SW/115*

13) In een bosch nabij de woning van W.A. Hendriks, A.142 Heijen liggen mijnen. *12SW/112*

14) In de Weide aan de Maas te Heijen, genaamd "Antewei" liggen mijnen. Eigenaar de weide J.F. Frederiks A.140 te Heijen. *12SW/112*

15) Rondom de woning van Th. Smits D. 111 Bergen, ligt munitie.

16) Bij de woning van P. Fleuren E. 230 Well, liggen mijnen, munitie enz.

17) Nabij de woning van W. Hagens P. 16 Wellerlooi, op den weg Hamert-Twisteden, liggen mijnen.

18) Rondom de woning van H. Driessen E. 204 Well liggen mijnen.

19) Bij woning J.J. Adriaens E. 204 Well, liggen mijnen.

20) Nabij de woning van W.J. Engelen B. 14 Afferden, (Spitsburg) liggen mijnen

21) W. Simons P. 74 Wellerlooi deelt mede, dat op de weg naar de Maas (naar Blitterswijkse veer) en in boomgaard mijnen liggen.

22) Evenals bij Kappeltje aan de Maas.

23) Th. Clevers, C. 64 Siebengewald meent dat in de weide, tusschen zijn huis, en dat van G. Tebarts, mijnen liggen.

24) J. Kerkhof, C 56 Siebengewald, deelt mede, dat verschillende projectielen e.d. liggen in en buiten huis. Hij vermoedt ook de aanwezigheid van mijnen e.d. in de omgeving. *12SW/112*

25) Op de weg nabij woning G. Elbers D 89 Bergen, ligt een niet ontplofte granaat. Verder liggen in de naaste omgeving van zijn woning nog andere gevaar opleverende voorwerpen.

26) Tussen woning en kippenhok van J. Clevers B. 276 Afferden ligt een tankmijn.

27) In den tuin van A. Kessels E. 130 Well, liggen 3 granaten.

28) Op een perceel bouwland tussen woning W. Reijntjes Veedijk A.134 Heijen en H.J. Goossens A. 124 Heijen ligt een niet ontplofte bom.

29) Voor de woning van G. Helissen P. 68 Wellerlooi ligt een projectiel.

30) J.J. v.d. Hove C.12 Siebengewald, meent men dat onder de vloer van de voorkamer mijnen en dergelijke aanwezig zijn. In zijn tuin zouden 3 voetmijnen liggen.

31) J. v. Aerssen P. 66 Wellerlooi deelt mede, dat op de weg van het Kruis v.d. bootveer (Wellerlooi-Blitterswijk) mijnen liggen, evenals op zijn perceel weiland aldaar.

32) Op de weg van het huis van Pr. Barbers C. 21 Siebengewald ligt een pansermijn.

33) Nabij de woning van K. Martens E. 225 Well, (Leuken) liggen 4 panservuisten verder nog patronen.

34) Op een perceel koolzaad van B. Hermans P. 75 Wellerlooi, gelegen tusschen Hamert en Wellerlooi, langs de Maas, en genaamd "de Mars" liggen mijnen

Bijlage bij brief 20/11/45 van 20/11/45

1. 12. 1887 17/10/87

afgegeven op 10 bij brief 2210 om 22 November 1911

Eloel
Leli

Bijl. 4. bij B. 1144

Verzorg No. 2.

- 34) G.J. v.d. Treuck D.101 Bergen, meent dat in de weide naast zijn woning nog munitie liggen.
- 35) Voor de woning van de Wed. J. Deskamp B 63 Afferden, liggen vermoedelijk mijnen.
- 36) F. Vogelzange F.75 Wellerlooi, heeft een bouwland achter schuur een granaat mitgeploegd.
- 37) T. Tebarte B.10. Afferden, deelt mede, dat in de omgeving van zijn woning losse munitie, mijnen e.d. liggen.
- 38) In den boomgaard achter de woning van H. Zeegers, C. 165 Siebengewald, liggen mijnen.
- 39) G.M. Ponje, C.93 Siebengewald deelt mede, dat op perceel bouwland achter zijn tuin munitie en dergelijke liggen.
- 40) H. Vullinge, D.85 Bergen, deelt mede, dat ~~op perceel bouwland achter zijn~~ in weide, van J. Peters, D.36 een soort granaat ligt.
- 41) Door Frederikx is aangegeven, dat op het gening te Afferden, achter de woning van Heesch mijnen liggen.
- 42) Rondom de woning van A.v.Hoven F. 117 Wellerlooi en bij de Rijk F.118 liggen granaten. Eveneens in het kippenhok van de Rijkx.
- 43) Door Th Koks C.251 Siebengewald is aangifte gedaan van ligging van mijnenn op zijn land bij G.Verrijdt. Lakei B. 243 Afferden. x

dank U.